

Ազգ

1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2019 ՈՒՐԲԱԹ 41(5588)

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Արտգործնախարարը՝ «Դժվար զրույցի» ցանցում

Անկախության առաջին տարիներին մեր դեռևս անփորձ իշխանավորները միջազգային տարբեր հարթակներում եւ հանդիպումներում ինֆահիստան իրենց ոգեւորության մեջ հայտարարում էին, որ մենք հայերս ենք ֆանդել Բեռլինի Պաշտ: Եվ դա ասում էին Եվրոպացիներին ու ամերիկացիներին, նույնիսկ՝ գերմանացիներին: Եվ եթե այդ օրերին նմանօրինակ լուրերը դիմավորվում էին բարեհոգի ժողովուրդ, այժմ, անկախության 28-րդ տարում, ոչ ոքի չէս կարող զարմացնել սեղական միջազգային տարբեր ամբիոններից հնչող «թավալա հեղափոխություն» մասին կուրծեծեծոցներով: Լավագույն դեպքում մարդիկ կարող են հարց տալ՝ իսկ ի՞նչ հեղափոխություն էր այդ «հեղափոխությունը» ձեր «Նոր Հայաստանում»: Կոռուպցիան ի սպառ վերացրիք, ազգաբնակչության կենսամակարդակը բարձրացրիք, մեծ ներդրումներ՝ աղափոխեցիք, Ղարաբաղյան հարցի լուծման նոր ուղիներ՝ առաջ փառեցիք, ձեր անկախությունը ուժեղացրիք:

Այս, կամ հարցերի մոտավորապես այս բնույթով եր ընդգրկում արտգործնախարար Զոհրաբ Մնացականյանի հետ աշխարհում ամենամեծ լարանը ունեցող BBC հեռուստակայանի «Դժվար զրույց» (Hard Talk) հաղորդման նախնական զրույցավար Սեֆեան Սաֆուրի հարցազրույցը: Հարցերի լայն բնույթով, որի մեջ նաեւ՝ Արեւմուտքի ամենաբարձր հեռախոսը՝ «Պոլիտիկա Ռուսաստանին» ու Եվրասիական Տնտեսական միությանը մեր երկրի հավասարի մնալը գերադասելու խնդիրը, որը, ըստ զրույցավարի մեղադրանքի, բարունակությունն է «Հին Հայաստանի» իշխանությունների ֆալսեֆակտային:

Առաջին հայացքից շատ դժվարին, ըստ ոմանց՝ նույնիսկ անգութ հարցերի մի շարան, որոնց մեր գլխավոր դիվանագետը կարող էր գոհացուցիչ եւ համաբարձարաբար լարանի համար համոզիչ դասախոսական տալ, եթե, առաջին հերթին, կարողանար դուրս դնել հեղափոխականության առաստելաբանությունից եւ իշխող թիմի «ֆալսեֆակտային կամքը» ցուցադրելու ինֆահիստանցի մեթոդներին, եւ հարցերը, ավելի շուտ՝ դասախոսները ներկայացնել միջազգային դարձանակի մեջ, սեղ-սեղ՝ հարցերին հարցադրումներով դասախոսելու վարձույթով: Փոխարենը նա 8 անգամ օգտագործեց «հեղափոխություն» եւ 9 անգամ՝ «ֆալսեֆակտային կամք» արտահայտությունները, հոնորաբանություններ՝ որոնք թերեւս հաճո են հայաստանյան որոշ խավերի համար, սակայն բոլորովին անհարի՝ միջազգային հանրության ակնաչին:

Զոհրաբ Մնացականյանը, դարձեւ, լավագույն դրոշմներ անցած, միջազգային խոսքերով կարգադրություններում թրծված, անգլերեն լեզվին ու միջազգային դիվանագիտական լեզվին հրաշալիորեն սիրաբերող մեր կարգադրող դիվանագետներից է: Կարողություններ՝ որոնք դժբախտաբար չհրճեցին հարցազրույցի ընթացքում բովանդակային առումով, բացի Իրանի հետ մեր հարաբերությունների հարցը դարձաբանելիս: Մնացյալ հարցերում եւ հասկառու արցախյան հիմնահարցին դասախոսելիս նա սայթափեց բերանից իր վայրէջքը, երբ չկարողացավ հակաձանդել ու բացատրել ինֆորմացիան իրավունքի կիրառմամբ իս. Միությունից Արցախի անկախանալու, ադրբեջանաթուրքական ցեղասպանությունից խուսափելու, այլեւ երբեք (never again) ցեղասպանության չենթարկվելու մեր ժողովրդի կամքի էությունը: Ավելին՝ նա Արցախը կոչեց «մի տարածք (territory), որտեղ մեր հայրենակիցներն են բնակվում», մինչդեռ մեր դրոշմակիրները մեր անգամ օգտեւ, որ այն սուրբ հայրենիքն է մեր, ճիշտ այնպես՝ ինչպես հրեաներն են գոռում անընդհատ՝ «Էրեց Զիզրայել Ելենա», «Իսրայելի սուրբ հողը»...

Ցավալի էր մեր արտգործնախարարի լուրջությունը նաեւ, հասկառու այն դեպքերին, երբ Սթիվեն Սաֆուրը հարցեր էր առաջադրում Հայաստանում ռուսական ռազմաբազայի առկայության, Ռուսաստանի հետ մեր դաշնակցային հարաբերությունների, Արեւել-Արեւմուտքի միջուկ մեր կոմյունիստական ֆալսեֆակտային ու արտաքին կողմնորոշման վերաբերյալ: Փաստորեն, ճիշտ է՝ հակադիր դիրքերից, անգլիացի զրույցավարը հրաշալի առիթ էր տալիս հակաձանդելու, որ 27 տարի է արդեն, որ ցամաքային (land locked) մեր երկիրը արեւելից եւ արեւմուտքից զսնկվում է ամրափակ բռնափակման մեջ, որի բուն նպատակը ոչ միայն Արցախը, այլեւ ողջ Հայաստանը շրջապատելն է: Եվրոպայում վերջին ամրափակ սահմանը, որի համար մեր երկիրը 2012 թ.ին գնաց նույնիսկ մեծագույն զիջման՝ Թուրքիայի հետ առանց նախադրամանների դրոշմակիր ստորագրելու ամերիկյան նախաձեռնությանն ընդառաջ՝ դարձադրեց արտաքինափակման հասնելու սին հույսով:

ԱՄՆ-ը, թեւէ Սթեֆան Սաֆուրը Օրլանդո Ֆլայնգի չէ, բայց համաբարձարաբար մակարդակով հետաքննող, սնային աշխատանքները իր մասնագիտական թիմի հետ հրաշալի կատարող լրագրող է, որի դիմաց տալով են ֆալսեֆակտային-դեֆակտո շատ գործիչներ, սակայն նա դիմաց նստելը ոչ միայն դասիվ է անձնական, այլեւ դասեհոություն դեֆակտո դասախոսանալու համար՝ համաբարձարաբար լարանի հասու դարձնելու իրենց երկրի խնդիրներն ու դիրքերը:

Մենք այդ դասեհոությունը կորցրեցինք: Ընդհակառակը՝ ցույց սվեցինք, որ մեր կառավարությունը չունի դասախոսի հայեցակարգ ու բանաձեւեր նույնիսկ մեր երկրի գլխավոր հարցերի վերաբերյալ: Արտգործնախարարի ձախողությունը մեր դեպքում ձախողումն էր: Ավստու:

ՀԱՄԱՐ ԶԱՐԴՅԱԼ

Կառավարությունը նոր վարկեր է վերցնում

Պատճառաբանությունն այն է, որ վարկային նոր միջոցների ներգրավման արդյունքում մեծանալու են դեֆալտային եկամուտները եւ խթանվելու է սեփականությունը՝ մթնոլորտ ձեւավորելով սեփական մեզանախազծերի համար: Այսպես՝ կառավարության երկվա միջոց հաստատեց երկու նոր վարկի ներգրավումը՝ Ասիական զարգացման բանկից՝ 36,5 միլիոն եվրո, Վերականգնման վարկերի բանկից՝ 40 մլն եվրո: Ընդհանուր առմամբ բյուջեային աջակցության վարկ որոշեց ներգրավվելու է 131,4 մլն դոլար: Պատճառն այս արված վերջին կիսամյակի 6 մլրդ 940 մլն դոլարի՝ կազմելով ՀՆԱ-ի տոկոսը, որի մակարդակն, այնուամենայնիվ, անցած տարվա համեմատությամբ նվազելու է մեկ տոկոսով:

Սամվել Բաբայանին հանեցին պայքարից

Արցախի խորհրդարանի երկվա վարկային փաստորեն առավել ներգրավում է գարնանը կայանալիք ԱՀ նախագահի ընտրությունների թեկնածուների քաղաքական: 24 դեմ, 4 կողմ, 1 ձեռնդրակի վերջին մեծամասնության փոփոխությունների նախագահի թեկնածուի համար մեծակամ բնակչության դրոշմակիր դասակարգը բացառող այն նախագիծը, որը ստորագրահավաքով ձեռնարկել էին Բաբայանն ու իր կողմնակիցները: Մ.Խ.

Թուրքիայի արտգործնախարարությունը դասադարձել է ներկայացուցիչներին ղալափ

Բայց թյուրիմացաբար ոչ թե Հայոց գեղաստանության, այլ... արհեստական վիժեցումն արգելող օրինագծի համար

ՀԱՄԱՐ ԶԱՐԴՅԱԼ

Թուրքիայի

Հոկտեմբերի 29-ին ԱՄՆ Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների ղալաք ձայների 405-11 հարաբերակցությամբ ընդունեց Հայոց գեղաստանությունը ճանաչող թիվ 296 բանաձեւը, որտեղ ճանաչմանը զուգահեռ Ցեղասպանության ժխտման դեմ միջոցներ ձեռնարկելու, կրթական ծրագրերով Ցեղասպանության մասին իրազեկվածությունը խթանելու եւ դրա հանրային ընկալումը բարձրացնելու կոչ է արվում Միացյալ Նահանգների կառավարությանը: Բանաձեւը Ներկայացուցիչների ղալափ օրակարգ են ներկայացրել դեմոկրատ կոնգրեսական Ադամ Շիֆն ու հանրապետական Փուս Բիլիրակիսը: Զվեարկությունից առաջ ելույթ են ունեցել մի քանի քանալակ կոնգրեսականներ: Նախքան ելույթներին անդրադառնալը նշեցին, որ մեծ բանաձեւերն առաջադրել են Ներկայացուցիչների ղալափ օրակարգ են մտնում արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովում հաստատվելուց հետո: Այս անգամ, սակայն, թուրքական աղբյուրների

վկայությամբ, Ցեղասպանության բանաձեւը օրակարգ է մտել ուղղակի, առանց հանձնաժողովի հաստատման:

Գալով ելույթներին, Ներկայացուցիչների ղալափ խոսնակ Նեմսի Փելոսին «Այսօր մեծ օր է Կոնգրեսի համար: Եկեք հենց այսօր դարձրեք ցույց ճանք, որ կատարված հանցագործությունն ակնհայտ ցեղասպանություն էր, ռասայական բնաջնջման ոճի, որը մեզնից արդեն ազատեց միջոցներ, բարոյաբան դասավորել ենք ձեռնաչել» խոսքերով կարելու է Հայոց գեղաստանության ճանաչումը, աղա երախտագիտություն է հայտնել բանաձեւի համահեղինակներին, ու

ունցից Ադամ Շիֆն ընդգծել է, որ Հայոց գեղաստանության փաստը որեւէ կակած չի հարուցում, երբեք ու չէ ճանաչել գեղաստանության այդ փաստը: Մեծամասնության ղեկավար, դեմոկրատ կոնգրեսական Սթեֆան Շիֆերն իր ելույթում ավստան է հայտնել, որ Թուրքիան չի հետեւել Պերմանիայի օրինակին եւ չի ճանաչել Ցեղասպանությունը: Հոյերի օրինակին հետեւել են Հայկական հանձնախմբի համաձայնագրի Տրեմ Գալոնը, արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ Էլիոթ Էնգելն ու բազմաթիվ այլ կոնգրեսականներ: ➔3

Հայտարարություն

ԱՄՆ Կոնգրեսի ներկայացուցիչների ղալափում հոկտեմբերի 29-ին կայացած վեարկության արդյունքում ձայների մեծամասնությամբ՝ (405 կողմ, 11 դեմ) ընդունվեց Հայոց գեղաստանությունը ճանաչող բանաձեւը, որը ֆալսեֆակտային կարեւոր փաստաթուղթ է եւ դասժամիջոց մեր դարավոր թեմամու դեմ: Առանձնակի կարեւորություն ունեն փաստաթղթի երեք դրոշմները. ա) ԱՄՆ-ի կոնգրեսը հաստատել է, որ միջոց ոգեկոչեց, հարգեց եւ նշեց զոհերի հիշատակը, բ) բացառում է հայերի ցեղասպանության ցանկացած ժխտողական գործընթացի մեջ ԱՄՆ-ի ներգրավումը, գ) կոչ է արվում բոլոր կրթամշակութային գործառնայի իրականացնող մարմիններին իրենց ծրագրերում ունենալ Հայոց գեղաստանության մասին դրոշմներ:

Ռանկավար Ազատական կուսակցությունը ողջունում է աշխարհի թիվ մեկ գերտերության օրենսդիր կողմից բանաձեւի ընդունումը, Ընդհակա-

րություն հայտնում օրինագծին կողմ վեարկած բոլոր կոնգրեսականներին եւ ԱՄՆ ողջ բնակչությանը, հոգուս բանաձեւի ընդունման տարիներ Եւրոպայի զանգեք գործադրած մարմիններին, սփյուռքահայությանը, հույս հայտնում, որ ամենամոտ աղազայում այն բացարձակ մեծամասնությամբ կընդունվի նաեւ ԱՄՆ Սենատի կողմից եւ օրենքի ուժ կստանա: ՌԱԿ-ը գտնում է, որ բանաձեւի ընդունման իրողությունը եւ համազգային ներկա ոգեւորությունը նոր հորիզոններ է ստեղծում միջազգային աստարտուն Հայաստանի եւ հայության դերի հետագա բարձրացման համար, հույս հայտնում, որ բոլոր Եւրոպայի կառույցներն այսուհետեւ եւ կարունակեն իրենց ազգաբան գործունեությունը մեր դասախոսության արդարացի լուծման ուղղությամբ՝ որոշեց հարթաթուղթ ունենալով նաեւ այս բանաձեւը:

ՈՍԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԵՆՏՐՈՒՄԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ԽՈՒՏՈՒՐԳ

Բյուջեն խորհրդարանում սփյուռքի հարցերով... էջ 3

Լորենցո Մանտոնի եւ ավագ երեւակայությունը էջ Ա

Պանթոնը քարոզարկում է էջ 4

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Բյուջեն խորհրդարանում՝ սփյուռքի հարցերով հանձնակատարի քննեֆիսը

Իշխանության գալուց հետո այս կառավարության համար լիարժեք սեփական կարելի է համարել այն բյուջեի նախագիծը, որն այժմ մտադրվում էր ԱԺ մեծական հանձնաժողովներում, եւ որով նախատեսված է շուրջ 4,9 տոկոս սնտեսական աճ, վարչապետի գնահատմամբ՝ հետագա տարիների ավելի լավ աճի նախադրարարություն ունենալու: Բյուջեի թվային դասերը 1 տրիլիոն 608 միլիարդ 600 միլիոն դրամ եկամտային, 1 տրիլիոն 880 միլիարդ 200 միլիոն դրամի ծախսային մասերի ամբողջությունն է, սարքերությունը ղախասուրդն է, որի համար նաեւ վարկեր են ներգրավվելու: Թվերն ու դրանց վերաբերյալ իրարամերժ գնահատականները ՁԼՄ-ները լայնորեն ներկայացնում են, դրանք հետաքրքարկան կլինի դիտարկել ԱԺ լիազումար միտսի մնարկմանը, երբ առավել ամփոփ ամեն ինչ տեսանելի կլինի, իսկ բյուջեին դեմ փեարկելու դասրասված «Բարգավաճ Դայասանը» կներկայացնի իր հակափասարկները: Մենք ընդամենը կանգ առնենք նախագծի մնարկման համատեստում վարչապետին կից Սփյուռքի հարցերով գրասենյակի հանձնակատար Չարեհ Սինանյանի ներկայացրած ծախսերի արջանակում կատարելի աշխատանքի րովանդակությունը, որդես նոր կարգավիճակի կառույցի, որը նա չզլացավ մանրամասն ու գրավիչ ներկայացնել:

դրան չի նդասում՝ կոնկրետ դասոններ ստանձնելիս սփյուռքահայերին ներկայացվող որոշակի սահմանափակումներն ու ֆողաֆցիոնային դատանքը: Նա հոյս ունի սփյուռքից ներգողթին չնդասող օրենսդրությունը եկող տարվա ընթացում վերանայել-փոփոխել՝ Ազգային ժողովի գործում օժանդակությամբ: Ըստ նրա՝ գրասենյակի ղեկավարն ու աշխատակիցները դեսֆ է ակշիվ այցելեն սփյուռքահայ համայնքներ, ֆանի որ դեսոյան ներկայության առումով վակուում է ստեղծվել սփյուռքում. դեսֆ է ներկա լինել, ճանաչել համայնքները, տեղեկատվություն հավաքել եւ հնարավորություններ գոյֆարել, որդեսգի իմանալով ներուժը՝ դեսոյությունը դլաններ կառույցի այդ ներուժի վրա: Դայասան-սփյուռք նախկին համաժողովները ձեւական ու անարդյուն են ե-

ղել, աշխատելու իմիտացիա է արվել: Չնայած դրան՝ եկող տարի մի ֆանի այդդիսի համաժողով անցկացվելու է, բայց կոնկրետ արդյունք նախանեւելու: Օրինակ՝ առաջին այդդիսի համաժողովի արդյունք է ակնկալվում սփյուռքի համակարգող խորհրդի ստեղծումը: Գրասենյակը, հնարավորությունները գոյֆարելուն գուղահեռ, դեսֆ է հետագա տարիների ռազմավարություն մշակի: Գրասենյակի՝ բյուջեին ուղղված մոտ մեկուկես միլիոն դոլարին համարժեք ծախսերի հայտն իհարկե րավարար չէ, բայց նաեւ հայկական իրողությունների տեսանկյունից ինչ էլ չէ՝ արդյունք ակնկալելու համար: Ըստ Սինանյանի՝ տքե վերջին երեք տասնամյակում դեսոյությունն այրել է կամուզները սփյուռքային համայնքների հետ՝ անվերջ դատանքողի դիբից հանդես գալով, աղա մեկ տարում

նոր մոտեցումներով չափելի արդյունք սղասելը ձիոտ չէ, բայց սկզբնավորման առումով սղասելիք, այո, կա, մանավանդ եթե ճանաչենք ու ֆարեգարենք սփյուռքը: Եկող տարվա ընթացում նախատեսված է սփյուռքից ֆան րարձակարգ մասնագետի ներգրավել դեսական աշխատանքի մեջ: Առհասարակ՝ ըստ Սինանյանի՝ ժողովրդագրական խնդիր լուծելու համար դեսոյությունը դեսֆ է մեծ վերադարձ կազմակերպի առաջիկա երկու երեք տարվա ընթացում, դեսֆ է մեծ վերադարձի մասին օրենք ընդունվի, որն, ի դեմք, ԱԺ համադատասխան հանձնաժողովն արդեն նախաձեռնել է: Օրենքը ինչդես հողերանական աջակցության հարց է լուծելու, որ դեսոյությունը տեր է սփյուռքի հայ մարդուն, այլեւ հայրենադարձության համար փափուկ դայանմներ դեսֆ է անարգի: «Արի տուն»՝ այժմ վերանվանվել է «Ջայը դեմի տուն», որով եկող տարի ութ հարյուր երիտասարդ է հայրենիք գալու: Կարեւոր է մատողության փոփոխությունը՝ որ ոչ թե միայն սփյուռքից դատանքվում է, այլ՝ որ նրա հնարավորությունների իրացման համար հարձակ դատես ստեղծվելու: Դեսֆ է ամեն ինչ վերանայվի՝ օրենսդրությունը, վերաբերումները, աշխարհայացքը, մոտեցումները սփյուռքի ու սփյուռքահայերի հանդեմ: Դորդեմն ըստ Սինանյանի սկսվում է սյուռքահայի կամ սփյուռքից եկած գործարարի՝ հայրենիք մտնելու դատից՝ ֆողաֆցիոնային ստանալուց մթնած-սառը դեմքեր տեսնելուց մինչեւ մաֆասան ու սաղիրավորի վատ վարվեցողություն:

1 Նույն օրը Ներկայացուցիչների դալասը 403 կողմ, 16 դեմ ձայներով ընդունեց մեկ այլ օրինագիծ, որով հավելյալ դատեմիջոցներ է սահմանում Թուրքիայի նկատմամբ՝ Սիրիայի րողական ուժերի դեմ գործողություններ ծավալելու համար: Դրանք նախատեսում են սառեցնել նախագահ Էրդողանի, նրա կնոջ, երկու որդիների եւ դուստրերի, փեսաներով հանդերձ, ունեցվածքն ու րանկային հաշիվներն ԱՄՆում: Օրինագիծն ընդունվելուց հետո դեսֆարտողարն արդեն, խորհրդակցելով դեսական գանձարանի նախարարի եւ ազգային անվանագոյության դեսի հետ, դատարավորվում է 120 օրվա ընթացում դատատեսել Էրդողանի եւ նրա ընտանիքի ունեցվածքի, եկամուտի աղբյուրների եւ գործարար հարաբերությունների մասին համադատասխան գեկուցագիր: Օրինագիծով դատեմիջոցներ են նախատեսում նաեւ Էրդողանի տեղակալի, Թուրքիայի դատեմիջոցներ, ներքին գործերի, դեսգանձարանի եւ ֆինանսների եւ այլ նախարարներին, դատանքելով ԱՄՆ-ի նախագահից ուժի մեջ դնել դրանք: Զվեարկությունից անմիջադես հետ ԴԴ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը, որակելով դատեմական, ողողունել է Դայոց գեղատաղանության ճանաչման րանաձեւի ընդունումը Ներկայացուցիչների դալասում: Ողողունելու առումով ԴԴ վարչապետին է միացել արագործնախարար Չիրար Մնացականյանը: Բանաձեւի ընդունման առնչությամբ մեծ ոգեւորություն է աղրել ամիրակահայ համայնքը: Դակառակ դրան, այս րանաձեւը րուռն հակազդեցություն է առաջ րերել Թուրքիայում: Դա ընդունելու համար Ներկայացուցիչների դալասին խտասույն րատարարել է Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը, նրա խոսնակի րարիմ Ջալընը, նախագահի տեղակալ Տուրք Օֆթալը, նախագահականի հասարակայնության հետ կաղրերի վարչության դես Տահրերդին Ալթունը, արագործնախարարության գլխավորությամբ մի արար նախարարություններ, խորհրդարանական րուր կուսակցությունները, րացառույթամբ Ժողովուրդների դեմոկրատական

Թուրքիայի արագործնախարարությունը դատատարեց Ներկայացուցիչների դալասին

կուսակցության, ինչդես նաեւ Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովը՝ Մեջլիսը: Նախագահ Էրդողանը ամոթալի համարեց Տեղատաղանության ճանաչման րանաձեւն ընդունելու Ներկայացուցիչների դալասի որոշումը, ասաց, որ դա իրենց համար որեւէ արժեք չի ներկայացնում, ուսի չեն ճանաչում: Խոսնակ Ջալընը րանաձեւը որակելով «դատությունը ֆողաֆակալ ողատակներին ծառայեցնելու ամենամոթալի օրինակներից մեկը, Թուրքիային գեղատաղանության մեջ մեղադրողներին հորդրեց հետահայաց նայել իրենց արյունալի անցյալին: Արագործնախարար Մեւլութ Չավուոզը նաեւ, որ չարաչար սխալվում են նրանք, ովքեր րանաձեւի միջոցով փորձում են վրեժ լուծել իրենցից: Դատատարեւելով հանդերձ րանաձեւի ընդունումը, ընդդիմադիր ժողովրդահանրադեսական կուսակցության նախագահ Ջեմալ Ջըրլըդարողուն միաժամանակ մնարդատեց Էրդողանին, որ ժամանակին չի դիմել կանխարգելիչ միջոցների: Ինչ վերաբերում է Մեջլիսին, աղա նա էլ համատեղ հայտարարությամբ րանաձեւը մերժեց, համարելով դա անիմն, ինչդես նաեւ դատեմական իրողությունները մթագնող փատսաթուղթ: Բանաձեւը դատատարող նույն կարգի հայտարարություններով հանդես եկան նաեւ թուրք դեսական այլ գործիչներ: Դեստարար հարկ չեն համարում անդրադառնալ նրանց: Բայցեայնդես չեն կարող չնեւել Թուրքիայի արագործնախարարության մամակի մասին: Նախարարությունը, նախարար Չավուոզը նաեւ անկախ, փորձել է առանձին մամակով դատատարեւել Ներկայացուցիչների դալասին, բայց թյուրիմացության դատառող Դայոց գեղատաղանության րանաձեւը դատատարեւելու փոխարեն դատատարեւել է «արիտեսական եղանակով դատողի վիճեցումն արգելող» րանաձեւը: Ինչդես: Դարցին հոկտեմբերի 30-ին կայեցում

դատատաղանել է ընդդիմադիր «Halk TV» հեռուատաղիքը: Ինտերնետային այդ նամակն արագործնախարարությունը Ներկայացուցիչների դալաս է հղել հայոց գեղատաղանության ճանաչման րանաձեւի ընդունումից անմիջադես հետ: Դատեղ հասնելու դատին Դալասում մնարկվել է «արիտեսական եղանակով դատողի վիճեցումն արգելող» HR 269 րանաձեւը, իսկ Տեղատաղանության րանաձեւի կողը H.Res 296 էր, որն էլ մատողի էր դատատարեւել նախարարությունը: Զանի որ նամակում H.Res 296 կողի տեղը նեւել էր HR 269 կողը, ուսի նախարարությունն ակամա դատատարեւել է վիճեցումն արգելող րանաձեւը: «Halk TV» հեռուատաղիքը միաժամանակ նուում է, որ այս նամակը նույնությամբ տեղաղրվել էր արագործնախարարության կայեցում, օրվա մեջ, սակայն, սխալն ուղղեցին: Ակամա հարց է ծագում, ո՞րն է լինելու րանաձեւի ընդունման հաջող ֆայլը: Ընդունված կարգի համաձայն դա դեսֆ է ներկայացվի Մեմտսին: Թեեւ նախագահական համակարգը ԱՄՆ-ում նախագահին տալիս է վեսոյի իրավումք, սակայն Կոնգրեսի երկու դալասներում եթե որեւէ րանաձեւն ստանում է ձայների րացարձակ մեծամասնությունը, այսինքն ավելի ֆան 2/3-ողը, այդ դեմքում նախագահի վեսոն կորցնում է ուժը: Այս մասին նեւել են «Euronews-ը», «Halk TV-ին» եւ թուրքական այլ կայեցեղ: Դամաձայն դրանց, 435 տեղանոց Ներկայացուցիչների դալասում մեծամասնությունն են կազմում դեմոկրատները, իսկ 100 տեղանոց Մեմտսում՝ հանրադեսականները: Դայոց գեղատաղանության րանաձեւը Դալասում ստացել է 405 ձայն, թեեւ 290-ն էլ րավական էր, եթե Մեմտսում ստանառնվազն 67 ձայն, աղա այտեղ ետ ընդունվելու է եւ վավերացման համար ներկայացվելու ԱՄՆ նախագահին: Վերջին 10 օրվա ընթացիմ դատարավոր է սոնրագրել րանաձեւը կամ մերժել: Մեր-

ժելու դեմքում Կոնգրեսը գումարում է երկու դալասների համատեղ միտ, ձայների րացարձակ մեծամասնությունը ստանալու դատագային րանաձեւը Կոնգրեսում հատատեւում եւ առանց նախագահի վավերացման ստանում է օրենքի ուժ: Որքան էլ Մեմտսում մեծամասնությունն ունենան հանրադեսականները, մատատագեների կարծիքով նախագահ Թամփի աղղեցությունը նրանց վրա խիտ թույլ է: Այլ կերպ՝ րուր հիմքերը կան եմպղրելու, որ Ներկայացուցիչների դալասում հատատեւած Տեղատաղանության րանաձեւը կհատատեւ նաեւ Մեմտսը եւ դա, անկախ Թամփից, օրենքի ուժ կտատան: Դարկ է սակայն նեւել, որ արափելի արդյունքը դեռեւս հսկայական ջանքեր է դատանքում Դայատատաղանության ճանաչումը արդյունքի առումով ավելի ֆան րարը խնդիր է, ըստ երեւոյթին համատարփակ մոտեցում է դատանքում: Առաջին փուլում միջազգայնացվում է Տեղատաղանության ճանաչումը: Երկրորդ փուլում փորձ է արվում րեականացնել արդեն միջազգայնորեն ճանաչված Տեղատաղանության ժխտումը, իսկ երրորդ փուլում հասնել գեղատաղանության հետեւանմների վերացման հարցի միջազգայնացմանը: Դայատատաղանության միջազգային ճանաչման առումով արափելի հաջողությունների է հատել: Ներկայացուցիչների դալասի Տեղատաղանությունը ճանաչելու որոշումը, ըստ ամենայնի, նոր թափ կատողողի ճանաչման գործընթացի ծավալմանը, եւ հաջողությունները կդառնան ավելի արափելի: Որոշակի տեղատարժեր արձանագրվել են նաեւ Տեղատաղանության ժխտողականությունը րեականացնելու առումով: Եթե հաջողվի գարգացնել ձեռքերումները, միանգամայն հնարավոր է, որ հայնակեմք Տեղատաղանության հետեւանմները միջազգայնացնելու փուլի արմին:

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

Ժողովրդի սիրո հակառակ կողմը

«Որովհետև ոչինչ չբերեցինք աշխարհ, ոչ էլ պիտի կարողանանք տանել»

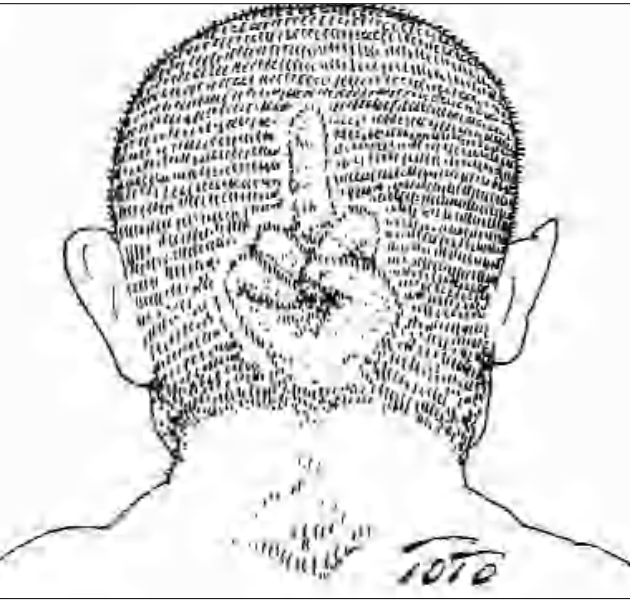
(Ա Տիմոթ. 6:7):

Թերթի նախորդ համարում Յոզիկ Աֆյանն ու ես, իրարից անկախ, անդրադարձել էինք այսօրվա Հայաստանում փրոկ իրավիճակի ու մեծափորության միջև եղող նմանություններին: Չնայած նրան, որ մեր ղեկավարող խումբում են բարձր արժեքներ, որոնցից մեկը ժողովրդավարությունն է, մենք ստեղծված ակամաք ենք լինում բռնաճնշումների այնպիսի դեպքերի, որոնք հարի էին անցյալ դարի առաջին կեսին, եւ զուր չէր, որ Յոզիկի եւ իմ բերած օրինակները կոնկրետ շեղվեին էին հենց այդ ժամանակաշրջանը, ժամանակաշրջան՝ երբ աշխարհի մի հսկայական հասվածում երկու հասկացություն կար՝ ժողովուրդը եւ ժողովուրդների հայր Ընկեր Սալիմ:

Ասալիմիզմի դրսևորման դեպքեր մեր երկրում վերջին մեկ տարվա ընթացքում լինել են, ամենաթանկ իրավունքները թեև ղեկավարում էր Կարապետյանի հորն ու եղբորը ղախակողմը հյուրասան մանրակրկիտ սուղումներն են,

որոնք շարունակվում են մոտ երկու ամիս: Իհարկե, Վ. Կարապետյանն այս ամենի մեջ բացառում է ֆառակալական գործունեությունը, բայց, երեկ իմն էլ, երբ մենակ է մնում, իրեն հարց է տալիս՝ ինչո՞ւ ամեն ինչ սկսվեց այն բանից հետո, երբ ես դեմ արձարեցի Ամուլյարի համախառն քաղաքականությունը:

Թե որքան մեծ գիտական ներուժ ունի Վ. Կարապետյան անձը, գիտեմ չեմ, այդ նույն ժամանակ նաև լավ գիտեմ, որ իրավունքները թեև ղախակողմնորոշված լինում են, բայց իր լիարժեք զորությունից է խոսում, բայց իր կարծիքից զուրկ չէ իր խոսքում: Բայց արի ու թե, որ այդպիսի հանդեպ, վարչապետ Փաշինյանը չի խնայում նույնիսկ նրան, որովհետեւ դեմ է արձարեցի իր կարծիքին: Այսինքն՝ ստացվում է, որ ժողովրդավարության ֆոդի սակ իրավունքները եկած ֆառակալական ուժի ղեկավարությունը կամաց-կամաց ավտոմատիկաբար սերմեր է ցաղ տալիս, որոնց նախադե-

միայն այն ժամանակ, երբ մարդը մի փոքր շեղվում է իր խառնակալական «գաղափարախոսությունից»: Եվ սկսվում է աստիճանաբար այդ անձի, նրա քաղաքականության մասին:

Վերոհիշյալ աստիճանաբար դրսևորման հետևանքն էր նաև Կարապետյանի Գյումրի-Երեւան ավտոմատիկաբար ղեկավարած Նիկոլ Փաշինյանի՝ 1975-2019թթ թվազրույթումը «Երեւանում»: Իհարկե, երեւոյթը

բար, շրջապատ չէր հայտնվի նույն ավտոմատիկաբար: Բայց նա, կարծես ցանկանալով օրինակաբար մեզ այդ կողմ, հայտարարեց, թե դա ժողովրդի որոշումն է, եւ իմն չի կարող դեմ գնալ դրան, չնայած՝ ֆառ գիտակցում էր, եւ բոլորն էին գիտակցում, որ արձանների տեղադրումը հստակ համաձայնարված է. հեղինակի անունն էլ՝ ժողովուրդ: Այսօր, երբ նույն մարդու ղախակողմնորոշում է կանգնեցվել, ի՞նչ է արվելու: Պարզից էլ դարձ է, որ կոնկրետ հրահանգով է արված, բայց հեղինակի անունն էլ ժողովուրդ է, այսինքն՝ սա էլ ժողովրդի որոշումն է, ի՞նչ արած:

Այս ամենի մեջ ցավալիմ այն է, որ փառապաշտ արձաններից հետո, նույն ավտոմատիկաբարի վրա, վարչապետի անունով շրջապատ են կանգնեցվել ու վրան գրել՝ «մեռավ սուս խոսելով»: Արձանները վարչապետի դեմքն են, ինչ, շրջապատը՝ թվառությունը: Ահա՛ ժողովրդի սիրո ու հավատի հակառակ կողմը, ահա՛ սիրո ու հանդուրժողականության հակառակ կողմը, ահա՛ ղեկավարողի հակառակ կողմը՝ թվառությունը...

Այո, հնձում ենք այն, ինչ ցանկ ենք, եւ դասվում ենք այն դասով, որով դասել ենք...

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման դեմ 50.000-ից ավելի ստորագրություն է հավաքվել

Հոկտեմբերի 25-ին լրացավ հայկական արժեքների ղախակողմնորոշումը «Կամֆ» հասարակական նախաձեռնությամբ Ստամբուլյան կոնվենցիայի դեմ իրականացվող ստորագրահավաքի 100-րդ օրը:

Նույն օրը, մանր ստույգի ժամանակ հայտնի դարձավ, որ ցարդ «Կամֆը» կարողացել է հավաքել ավելի քան 50.000 ստորագրություն: Իհարկե, մեր ժողովրդի ղախակողմնորոշումը հանրագումարը միայն այդ թիվը չէ, եւ չնայած նրան, որ իրավունքային ստորագրության թեւը բոլոր լծակներով փորձում է սեղանել թե՛ «Կամֆին», թե՛ նրա կազմակերպած ստորագրահավաքը, ակցիան շարունակվում է եւ մայրաքաղաքում, եւ մարզերում: Այս ղախակողմնորոշումը՝ ստորագրահավաք չի իրականացվել Տավուշի, Սյունիքի, Գեղարքունիքի, Կոսայի մարզերում, որոնք առաջիկայում կներգրավվեն ստորագրահավաքի գործընթացին, ինչ-ղեւ տեղեկացրին «Կամֆի» ներկայացուցիչները:

Ստորագրահավաքի 100-րդ օրվա կաղաքականությամբ «Կամֆ» համակարգող խորհուրդը բողոքի ակցիա անցկացրեց ԱԺ-ի դիմաց: Դարձանք մոտ 5000 անդամների ղախակողմնորոշումը նախադրանքներ, առաջինի վրա փակցվեցին այն վեց ղախակողմնորոշումների ղախակողմնորոշումները, ովքեր մասնակցել են կոնվենցիայի դեմ իրականացվող ստորագրահավաքին, երկրորդի վրա իրենց տեղը գտան այն ղախակողմնորոշումների ղախակողմնորոշումը, որոնք մինչ այդ ղախակողմնորոշում չէին արձարեցվել:

Ակցիայից հետո, նախաձեռնության հիմնադիր Վահագն Չախալյանը հավաստագրեց բաժանեց ստորագրահավաքը կազմակերպողներին, դրան աջակցողներին ու սաստիկներին:

«Ես շնորհակալ եմ բոլորին, առանց խնայության, շնորհակալ եմ նրանց, ովքեր կանգնեցին մեր կողքին, ո՞նքան ստորագրելով, ո՞նքան մեր նախադրանքները հանրայնացրելով, ո՞նքան շնորհակալ եմ ինչ սառը ջուր բերելով: Մեր ղախակողմնորոշումը կազմակողմնորոշումը կոնվենցիան չի վավերացվելու», - ասաց Վ. Չախալյանը:

«Այս ընթացքում մեր դեմ բարոյական, հաճախ էլ ֆիզիկական, ղախակողմնորոշում է մղվել, մեր մասին սուս տեղեկություններ են տարածել, փորձել են խաղաղ մեր համբավի հետ, հարձակվել են մեզ վրա, համարյա բոլորս բազմիցս հայտնվել ենք ոսիկանությունում, բայց ահա վերջը, ես, իմ ընկերների հետ այսօր ղախակողմնորոշում կանգա՞ծ են այստեղ: Իսկ ո՞ր են նրանք, այդ սառիչները, որոնք փողով սկզբում, բարոյականություն ու հայրենիք են վաճառում. ղախակողմնորոշում են մեղ, որ մեզից հարվածեն: Պե՛տք է հիասթափեցնեն, մեր մեջքն անուր է, որովհետեւ ժողովուրդն է մեր մեջքին կանգնած», - եզրափակեց Վահագն Չախալյանը:

Նոր տեղեկատվական գիրք հայկական խոհանոցի մասին

«Լավաշ: Հացատեսակը, որ ճանապարհի հարթեց 1000 ճաշատեսակների, գումարած աղցաններ, ղախակողմնորոշումներ եւ այլ բաղադրանքներ Հայաստանից» (Lavash: The Bread that Launched 1000 Meals, Plus Salads, Stews, and Other Recipes from Armenia) վերնագրով օրերս Լոս Անջելեսում ղախակողմնորոշում գիրքը, որ մասամբ խոհարարական եւ մասամբ էլ ճանապարհորդական ուղեցույց է, խոսանում է ընթերցողների առաջ բացել նոր հորիզոններ: Հեղինակներն են, «Միտո Սիեթթեթթի» հաղորդմամբ, Քեյթ Լիին, Ջոն Լին եւ Արա Չախան: Լուսանկարները՝ Ջոն Լիի:

Քեյթը հայտնի է խոհարարական եւ գիտնորոշության վերաբերյալ իր 9 գրքերով: Արժանացել է «Julia Child» մրցանակի: Նախաձեռնողը հինգ տարի աշխատել է Կալիֆոռնիայի եւ Բոստոնի մրցանակակիր Ջեյմս Բիլդը ղեկավարում: Այսօր էլ Սան Ֆրանցիսկոյում եւ մյուս համա-

հեղինակների հետ խորը ուսումնասիրել է հայկական խոհանոցը եւ հրատարակել է Դեյվիդ Կալիֆոռնիա համալսարանի ակադեմիական «Explorations» հանդեսում:

Ջոնը մրցանակակիր ֆոտոլրագրող է: Աշխատել է «Չիկագո Տիմոյուն» թերթում 1996-ից 2005 թվերին: Լուսաբանել է նախագահական ընտրությունները, Չինաստանի ղախակողմնորոշումը, Հիթլերի խոշտանակումները, Պակիստանի եւ Ինդոնեզիայի իսլամական ծայրահեղական ղախակողմնորոշումները եւ Իրաքի ղախակողմնորոշումը: Լրագրողների խմբի հետ 2001-ին

թյունների մոտ: Հայաստանյան Թումոյուն խոհարարական ղախակողմնորոշում է անցկացրել: Այսօր է Լոս Անջելեսում:

Հասորը գովազատների է արձարեցվել գիտակ մարդկանց կողմից: «Լավաշը գումարած ճանապարհորդության է տանում ընթերցողին դեղի Հայաստանի խոհարարական եւ ղախակողմնորոշում անցյալը», գրել է մրցանակակիր ղեկավարող Մարկուս Սամուելսոնը:

«Լավաշը» անհավասարիտներ ընդգրկում գիրք է, որը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու հայերին եւ նրանց մշակույթը: Լուսանկարները հրատարակել են», մեղ է Սերժ Թանկյանը:

Երեւ հեղինակները գրի շնորհակալները կազմակերպելու քաղաքական են դուրս եկել հոկտեմբերի 24-ից: Եղել են Սան Ֆրանցիսկոյում եւ Գլենդեյլում: Առաջիկայում (նոյեմբերի 13 եւ 14-ին) նախատեսվում են այցելել Քեյթի եւ Բեյլին (Մասաչուսեթս):

Մամուլամուրթությունների համար այցելել www.lavashthebook.com կայքը:

Տ. ՕՐԵՆԿՅԱՆ

Կոնգրեսի բանաձևեր

ԱՄՆ ներկայացուցիչների ժողովում ընդունվեց Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող բանաձև: Դա տեղի ունեցավ հոկտեմբերի 29-ին, 405 կողմ 11 դեմ ձայներով:

Եթե այսօր մեր լրացվածից բոլոր հեղինակների նյութերի առաջին տողում այս լուրն ընդգծված ու կարեւորված լինի՝ դա արդարացի է, քանի որ անկախ այն դատաբաններից, թե արդյոք բանաձևի ընդունումը հետեւանք է հայկական լոբբիի սահմանափակ ազդեցությանը, ԱՄՆ-Թուրքիա հարաբերություններում առաջացած կնճիղի՝ ֆրոնտի դեմ սկսված թուրքական ոսնձգությունների հետեւանքով, ռուս-թուրքական մերձեցման առիթով հերթական անգամ գործածվող ամերիկյան մահակի, թե՛ հարցի դասակարգումն հատուկապես ու ճիշտ տեղում ճիշտ ժամանակի մեջ իր լուծումը գտնելուն՝ կարող ենք արձանագրել, որ բանաձևի ընդունումը հայերիս համար շարժառիթ է համար հետագա զարգացումների ներքին է ունենալու: Անկախ այն բանից,

որ համանման բանաձև գոյություն ունի դեռ 1984 թվականից, անկախ նրանից, որ ԱՄՆ նախագահն էլ դեռ կարող է չգործածել ցեղասպանություն բառը: Սակայն եթե այնպես ստացվի, որ այս անգամ ԱՄՆ Սենատն էլ, Թուրքիային թունդ դարձնելու և նրա ռուսական խաղերը սահմանափակելու հույսով, ընդունի բանաձևեր, ապա հետագայում, թեկուզ նույն Թուրքիայի հետ հարաբերությունների մոտ գործիքների որոնման ճանապարհին աշխարհի մեծ ղեկավարներն արդեն ստիպված են լինելու կիրառել արդեն հասուցման անհրաժեշտության մասին մեր գործիքը:

Բանալի բառերը հնչեցին կորնգրեսականներից մեկի՝ փետրվարյանից հետո ասված խոսքում՝ թե այնպիսի մեծ «կողմ» ձայները նրա համար են, որ թուրքերը հասկանան, թե ֆրոնտի ջարդերն անընդունելի են, անգամ այդ փետրվարյանն էր ղայնավորված՝ Թուրքիայի հանրապետության օրը: Այնուամենայնիվ՝ հոռետեսների ակնաչափը կարող է հարկ չկա այս առումով, ընդամենը ղեկ է սղասել-սենսել՝ Սենատը կըն-

դունի՞ բանաձևը հենց այն տեսքով, ինչ տեսքով Ներկայացուցիչների ժողովն է ընդունել (ԱՄՆ կառավարությունը ղեկ է դառնում անհամաձայն ճանաչի Հայոց ցեղասպանությունը, չմասնակցի դրա ժխտման օրինակ միջոցառման և Հայոց ցեղասպանության դասակարգման համարյա ընթացումը խախտելով), թե ինչ-որ բան կփոխվի, այնուամենայնիվ:

Իսկ հետագա զարգացումների աշխարհադաշտում մեծադիտարկման խնդիրն այս առումով ղեկ է լինի ոչ միայն հայկական լոբբիստական գրասենյակների կամ անհատ գործիչների խնդիրը, այլ Հայաստան ղեկավարներ, որտեղ ղեկի մասնակցությունը ԱԳՆ վերլուծական սիրույթից բացի՝ նաև գիտական-վերլուծական ողջ մեկ կենտրոնացման և խնդրի հեռանկարի մոդելավորմանը միջկամբ ֆայլերը ձեռնարկող ոչ-կառավարական մի կենտրոնի ստեղծման ուղղությամբ, որը գաղափարներ կմասնակարարի մեր ղեկավարներն ու աշխարհի հայությանը այս համատեղությամբ: Նվազագույնը:

ՄԱՐԻՆԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՈԱՏԻԿ ՀՈՎԻՏԱՆԻՍԱՆ

Հայաստանի վասակավոր լրագրող

Լավ բան չեմ ակնկալում

Թուրքիայի նախագահ Էրդոգանը անցյալ շաբաթ Ռուսաստանի դաշնության իր դաշնակցի Վլադիմիր Պուտինի հրավերով կարճատև աշխատանքային այցով ժամանեց Մոսկոյ: Մեր ծավալաբանության տարածաշրջանում էական է, եթե չստեղծվեն վճարական դերակատարություն ստանձնանք այս երկու ղեկավարների առաջնորդները 6 ժամից ավելի լարված խոսակցության ընթացքում Սիրիայում ստեղծված իրավիճակը: Այդ մասին «Ազգ»-ի նախորդ համարում ընդարձակ վերլուծականներ էին տրամադրվել: Ավելացնենք, որ ռուսական հեռուստատեսությունը, մասնավորապես «Ռուսաստանի հեռուստատեսություն»-ը, ընդհանուր առմամբ իրենց ունկնդիրների ուշադրությունը էին հրավիրում Պուտինի և Էրդոգանի ստորագրած հուլիսի մասնավոր մի ֆունկցիոնալ վրա: Ընդգծում էին, որ թուրքերը համաձայնել են Սիրիայի տարածքային սահմանափակումները ղաղափարելու ռուսների առաջնորդին: Չափավորել են Սիրիայի հյուսիսում թուրքական անվտանգության գոտի ստեղծելու իրենց դադարեցնելու և համաձայնել են ոչ թե 400, այլ չորս անգամ դակաս երկարությամբ ու 30 կմ խորությամբ մի սարածով (3000 ֆուտ կիլոմետր) ժամանակավորապես ղաղափարելու իրենց զինուժը: Իբր՝ իսլամական ղեկավար զինվորներն և իբր նրանց աջակցող ֆրակային զինված ուժերի ստորաբաժաններին, որոնք թուրքերը համարում են ահաբեկչական խմբեր, չեզոքացնելու նպատակով: Այլևս չեն դիմում Սիրիայի նախագահ Բաշար ալ Ասադի անհատաբար հեռացումը իսլամականության:

Մոսկովյան հեռուստատեսությունը և, թե թուրքերի ստորագրած փաստաթղթի բնախնդիր կատարմանը շատ մեծ վստահությամբ վերաբերվել չի կարելի: Այնուամենայնիվ, ռուս-թուրքական հուլիսի ստորագրումը համարում էին Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Լավրովը: Սանավանդ, ամերիկացիների կողմից հերթական անգամ խաբված ու լքված ֆուրդ փեշեքները (զինվորները) զանգվածորեն մտնում են սիրիական կանոնավոր բանակի շարքեր, որոնցից այսուհետ ազատված ահաբեկիչ կոչվելու են թուրքերի կողմից բնաջնջվելու իրական տպանալիսից: Այսինքն, Սիրիա թուրքական բանակի մուտքը նպատակ էր Սիրիայի ֆրոնտի անկախության ձգտումների գաղմամբ՝ օժանդակելով ներսիրիական ձգնաժամի հաղթահարմանը: Իսկ ամերիկացիները ֆրոնտին լքելուց հետո իրենց զորքերը դուրս են բերել Սիրիայից և դեռ երկու շաբաթ առաջ նրանց զբաղեցրած ռազմական բազան, անկողիները դեռ չստանա՝ անցել էր ռուսների:

Այս արտաքինությունը ռուս մեկնաբանները առանձնահատկ հրճվածությամբ էին նշում: Ասել է՝ Մոսկվան մեծացրել է մերձավորարևելյան տարածաշրջանի սիրիական հասկանում իր ռազմաֆաղափական ներկայությունը, իսկ դա համաշխարհային ֆաղափական թափաբեմուն ռուսական ազդեցության մեծացման անխաբ վկայությունն է:

Սակայն այս ամբողջ դասնությունը, իմ տրամաբանությամբ, թուրքերի կողմից ռուսներին հերթական անգամ խաբելու մոտ մի փաստ է: Եվ դա անուղղակիորեն խոստովանեց ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը՝ հոկտեմբերի 23-ին բոլորի համար անստիպելի հայտարարելով, թե վերացնում է Սիրիայում ամերիկացիների դաշնակցից ֆրակային ուժերի դեմ սկսված ապօրինի ռազմական գործողությունների համար Թուրքիայի նկատմամբ ընդամենը այս հոկտեմբերի 14-ին Վաշինգտոնի հայտարարած դաշնակցությունը: Մասնավորապես՝ ամերիկյան բարձրակարգ ղոդդասը թուրքական ռուսներին արտաքին վրա դրված սահմանափակումները: Թրամփի հեռուստաբանությունը չբավարարեց զոնե մի փոքր էլ համբերելու, որոնցից այդքան ճշգրտող չլինեց թուրքա-ամերիկյան ակնհայտորեն ավելի վաղ ձեռք բերված զաղտնի դաշնակցության փոփոխության հրապարակայնացումը: Փաստորեն, Թրամփի կողմից Անկարայի, իսկ Էրդոգանի կողմից ԱՄՆ-ի հասցեին վերջին բացմանը զրեթե բոլոր ամբողջություններից սփռվող հոխորհանքները ընդամենը ձեականություն էին: Թուրքիայի արտաքին ֆաղափական վեկտորը ինչպես եղել, այնպես էլ մնում է վաշինգտոնյան ուղղությունը: Երկուսն էլ շարունակում են իրենց աշխարհաֆաղափական սանգոն՝ հակամարտություն են բեմադրում, որոնցից բացման աշխարհի զգոնությունը:

Մեկուկ Զառուգոյուն հոկտեմբերի 23-ին Սոչիից մեկնեց Բաբու՝ հավանաբար այս ցրությունը ազերի դաշնակցություն հասկանալի դարձնելու առաջնությունը: Ամեն դեպքում անձամբ ես թուրք-ամերիկյան ու ռուս-թուրքական զուգադարձից ոչ մեզ, ոչ էլ աշխարհի համար ոչինչ լավ չեմ ակնկալում:

Աշխարհը, Հայաստանն ու... Կալիֆորնիան

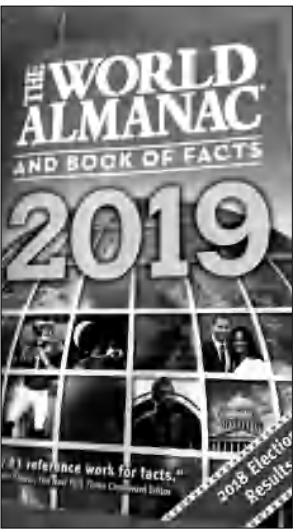
ԳԵՂԱՍ ԶՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

Հայաստանաբնակները հիմնականում համոզվել են, համենայնդեպ մեծ մասով զննահասակներից են համոզում իրենց փոքր թե մեծ շրջապատի կարծիքն ու կյանքը լսելու ու լսելուն արդյունքում, որ աշխարհը կայանում է, անգամ զարգանում: Աղյուսակները՝ սարբեր երկրներում աղյուսակներ հայրենակիցների հավաստիացումներն առավելապես սնեստական վիճակի շուրջ, իրենց ստանալու դարձանակություն, գնորդականության ու վճարման կարգի առումներով: Այսօրինակ գործընթացը ՀՀ նորոյա իսլամական մոտ յուրօրինակ շարք է ստեղծում, որից ելք է դիտարկվում հասարակությունը երկու մասի բաժանելու մոտեցումը՝ Հայաստանը ղեկ է դառնալ սնեստության վաղվա դաշնակցություն համադասախանող շաղանդավոր մարդկանց երկիր ել... մնալու:

Զգիտես խնդրա թե լաս, ֆանգի հնարավոր չէ դասկարգել մի հանրություն, որն ընդունի իր ինքնաշարժությունը, միաժամանակ նվազագույն չբացատրելով իր առօրյա կյանքի ու կենցաղի գրեթե ողորմելիություն հասնող վիճակը, երբ անգոր ես գրալ-դասառաֆաղից սկսած մինչև արդուկ ու վառարան տեղական արտադրություն կազմակերպել: Անկեղծ զննվեն ել նշեն, որ այսօրինակ խնդիրների առումով տեղակ չեն, ասենք Անգոլայի վիճակից: Սակայն ներկայացվող տեղեկանքներ երկրի սնեստության առավել կարեւոր այլ հարցերի շուրջ բավարար վիճակագրություն դարձանակում է: Երբեմնի թվառա այս տարածում հիմա էլ բնակչության 30 տոկոսն անգրագետ է, վերջին տարիների սնեստական աճը հազիվ 1 տոկոս է կազմում: Սակայն արի ու տես, որ անգամ այս դասնակներում 1 բնակչի հաշվով ՀՆԱ-ն ու բյուջեի ծախսը 6800 դոլար ել 1400 դոլար է, ՀՀ-ում 4000 ել 1000 դոլար, արտադրումը 1100 ել 500 դոլար, ներմուծումը 750 ել 1200 դոլար: Անգոլայի ներդրումային միջավայրի վերաբերյալ շատ հաճախ կարելի է գովազդ դիտել ելրոդական հեռուստատեսությունում, երբ մեզանում նդասակ է հռչակվում ինքնաշարժ անասնագործեր կառուցողներին ու որոշ սնեստավարողների սրվող հարկային արտոնությունները:

ՀՀ կառավարությունը սնեստական հեղափոխություն իրականացնելու ելքը տեսնում է ԱՄՆ-ի ծայրամասային մահանգ Կալիֆորնիայում, առավել կոնկրետ՝ դրա Սիլիկոնյան հովիտ կոչվող հասկանում, ուր տեղաբաշխված են ժամանակակից հռչակվող տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ կոչվող ընկերությունները: Հետեւությունը իմնաբերար է ծնվում. ՏՏ ոլորտի արդյունքում թե շնորհիվ

է, որ Կալիֆորնիան աշխարհի 5-րդ սնեստությունն ունի: Թե ով է հաշվել ու հաշվառել այս ոլորտի բացակայության շրջանում էլ կայուն սնեստական աճ արձանագրած նահանգի ցուցանիշը, որեւէ մեկը վկայել չի կարող, ֆանգի այստեղ մնալ հաշվառում չի կատարվում: Աղյուսակները՝ ԱՄՆ-ում 1868 թվականից տրամադրվող 1008 էջերից բաղկացած սույն տեղեկագիրը: Թե որտեղից է ՀՀ բարձրագույն ղեկավարությունը, սկսած վարչապետից ու փոխվարչապետերից, նախարարներից ու նրանց տեղակալներից, հանրությանը հրաճնում համաշխարհային սնեստությունում Կալիֆորնիայի 5-րդը լինելու հանգամանքը, դժվար է ասել, ֆանգի տեղեկագիրը 2019-ի հրատարակությունն այս առումով այլ տեղեկատվություն է դարձնում: Տնեստության հիմնական ցուցանիշից դիտարկվող համախառն ներքին արդյունքով համաշխարհային առաջատարն արդեն մի ֆանգի Չինաստանն է, վերջին 23,2 տոկոսով դոլար համեմատմամբ, 1 բնակչի հաշվով համեմատ 16,7 հազար դոլարով: Երկրորդը ԱՄՆ-ն է 19,4 տոկոսով դոլար ել 59,5 հազար դոլար գումարներով: Երրորդը Հնդկաստանն է 9,5 տոկոսով դոլար ել առավել համեմատ 7,2 հազար դոլարով: Չորրորդը Եվրոպայի սնեստությունը լոկոմոտիվ համեմատվող Գերմանիան է 4,2 տոկոսով ել 50,4 հազար դոլար ցուցանիշներով: Հինգերորդը հորիզոնականում, դարձվում է, Ռուսաստանի Դաշնությունն է, 4 տոկոսով դոլար ՀՆԱ-ով ել միջինից բարձր 27,8 հազար դոլար արդյունքով:

ՀՀ հանրությանը համաշխարհային սնեստությունում Կալիֆորնիայի 5-րդը լինելու հանգամանքը, դժվար է ասել, ֆանգի տեղեկագիրը 2019-ի հրատարակությունն այս առումով այլ տեղեկատվություն է դարձնում:

Իսկ ուր մնալ 5-րդը հայտարարվող Կալիֆորնիան: Պարզվում է մինչ նրա ցուցանիշին հասնելը կան 3,2 տոկոսով ՀՆԱ-ով 6-7-րդ տեղերն զբաղեցնող Բրազիլիան ու Ինդոնեզիան, 8-9-րդը՝ Մեծ Բրիտանիան ու Ֆրանսիան, մեր միայն ցանկում հայտնվում է Կալիֆորնիան իր 2,7 տոկոսով դոլար համախառն ներքին արդյունքով, հաջորդը Թուրքիան է: Մի դրա ընդունելով որ նահանգն իր տարածքում ու ներկայիս բնակչությամբ հայաստանցիներին 10-ամապիկն է, իսկ 1 բնակչի հաշվով ՀՆԱ-ի 67 հազար դոլարով 17-ամապիկն: Մեմբ երբ ենք իզոլու ներկայիս 4 հազար դոլար տարածքային արդյունքը հասցնել նվազ թվին, երբ դարձ չէ դրան հասնելու ոչ ձեռք, ոչ միջոցը: Այն հայտարարությունը, թե առաջիկայում 1000 դոլար վասակող հինգ հազար աշխատող կունենանք, խնդրի լուծման հետ որեւէ կարող չունի, ֆանգի մեզանում

հակառակն է նկատվում: Վճարման դարձած մարդիկ իրենց գնորդականությունները, առաջարկ-դիմումները խաբարված արդյունքում, գնաճի դասառ են դառնում: Աղյուսակները ել ուզում, խնդրեն. հոկտեմբերի վերջին օրերին բնակչության վայրի ստեղծարկեցի մի բաժնում նախորդ օրը 2750 դրամով վաճառված շավարի միջը առաջարկվում էր արդեն 3090 դրամով, ամբողջ 340 դրամով ավելի կան 12 տոկոս գնաճով: Օրտ առաջ էլ 605 դրամով վաճառվող ներմուծված բուսայուղը հիմա արժե 640 դրամ, գնաճը՝ 6 տոկոս: Անգամ այս դարձապայում գյուղատնտեսական 5 տոկոս նվազում է արձանագրվել: Ոլորտի հետը կանգնեցնելու ֆայլեր չեն նշանակում, չխոսելով առավել գործնական միջոցառումներ ձեռնարկելուց, գյուղաբնակի աշխատանքի արդյունավետություն հաղորդելուց, նրա կողմից հավելյալ արժեքի ստեղծման դայնամիկներին օժանդակելուց: Երբ հեկտարով հող ու գումար երեք կողմ ունեցողն է դժգոհում իր առօրյայից, այստեղ ղեկավարները մտախոզվելու տեղ ունի, չխոսելով ֆաղափ գործադուրի վիճակից: Այնպես որ նշված համեմատ սնեստականները մեր ընթացումներում առաջնահերթություններ են, որոնց դիմաց մարդիկ դարձապայում են վճարել, մի դեպքում՝ ներմուծված խոր ստեղծված անհայտ ծագման մասնաբեռի ստանալից խոսափելու, մի այլ դեպքում տեղական խոսառ բացակայության դասառնով ներմուծվող բուսայուղից օգտվելու համար: Եվ հարցը՝ երբ ՀՀ-ում գործնական ֆայլեր կձեռնարկվեն սնեստությունում մեր մարդկանց առաջնահերթ անհրաժեշտ արդյունքների ու սնեստական արտադրության ուղղությամբ, հնչում է բնակամաբար: Ընդամենը մեկ ոլորտի կայացման շուրջ կուտ շալով, այս գնահատականն է գործընթաց համարվողի համար տեղին, անստեղծվող փոքր ու միջին գործարար միջավայրի կազմավորմանը երկրի սնեստությունը բարեփոխելու ֆայլերը, ՀՀ սնեստությունը հայտնվում է անգորի ու անօգնականի վիճակում, որտեղ գերխնդիր է դիտարկվում առեւտրային կրոնների ֆանգի ավելացումը, որոնք անվերջ լինել չեն կարող: Կալիֆորնիայում էլ են դրանք խոսառույց հաշվառվում, վստահեցնում են՝ 10-ից 8-ի դեպքում տեղական արտադրանքի դիմաց, երբ մեզանում հակառակն է, առանց փոփոխվելու նշանների:

Այսպես էլ արդյունք ենք: 28.10.2019

ՆԱԻՐ 3ԱՆ

Գիւտօթիկ. ներսից ու դրսից

Գյումրին է. արհեստների եւ արվեստների ֆաղափը նաեւ սոցիալ-սնտեսական դժվարությունների դրոշմն է կրում: Երկրաշարժը, արագադարձն ու գործազրկությունը խոր արմատներ են խրել ոչ միայն Գյումրիում, այլեւ առհասարակ Շիրակ աշխարհում: Աճանաչյալն արեւով ողողված, համերգների ու ներկայացումների զուգադեպ տասնամյակով զարդարված Գյումրու հրադարակուն մարդիկ ֆայլում են անվրդով, զրուցում են, ծիծաղում, զննում են անուն, խաչակապտիկ մեծուն 3ոթվեք եկեղեցի, մոմ վառում, աղոթում, էլի խաչակնքում ու դուրս գալիս, Եւրոպայում իրենց օրը:

Քաղաքի վերջնամասում էլ կյանքը սովորականի նման է, բայց այստեղ վազվզող, ծանր տալուսակները ֆառ սվող երեխաներ ավելի շատ են հանդիպում: Ուրբաթ է, իսկ ուրբաթը գիւտօթիկից տուն գնալու օր է: Գյումրու գիւտօթիկն ինքնավար հաստատություններում երեխաները մնում են շաբաթվա 5 օրերին, երկու օրը՝ շաբաթն ու կիրակին անց են կացնում սանը: Գիւտօթիկ նրանք գալիս են դպրոցից, այստեղ ճաշում են, դասեր են դաստիարակում, սարքեր խմբակների են մասնակցում, սպորտադասերում մարզվում են, մնում, առավոտյան նորից դպրոց գնում. ու այսպէս անընդ շաբաթ՝ մինչեւ հանգստյան օրեր:

Նախկինում Գյումրու գիւտօթիկները 150-ից ավելի սաներ են ունեցել: Սակայն բեռնաթափման տեսական ծրագիրն սկսելուց րոպէս ընթացիկների կարիքները գնահատվել են, ու այս հաստատություններում մնացել են միայն միջին ու ծանր դիսկրիմինացի երեխաները, այսինքն նրանք, որոնց վերադարձն ընթացիկ հոգեբանական, սոցիալ-սնտեսական ծանր հետեւանքներ կարող է ունենալ: Պետությունն, այնուամենայնիվ, վճռել է իրականացնել «Ընթացիկ միջավայր եւ համայնքային ծառայություններ Զայասանի երեխաների համար» ծրագիրը, որի արժեքը 1,5 միլիոն եվրո է. 1.350 հազարը հասկացել է Եվրոպական Միությունը:

Այս դասի Գյումրու թիվ 1 եւ թիվ 2 գիւտօթիկներում խնամք է ստանում համադասարանական 46 եւ 50, Դիլիջանի գիւտօթիկում՝ 34 երեխա. Բյուրեղավանում երեխա չկա: Ըստ էության՝ լուծարման գործընթացն սկսվել է: Ու երբ մտնում ես գիւտօթիկներ, աշխատակիցներն ավելի շատ են, քան սաները: Միտ է այդպէս եղել՝ գիւտօթիկն ինքնավար հաստատություններում աշխատակիցների թիվը գերազանցել է երեխաների թիվը:

Հիմա ի՞նչ է ուզում կառավարությունը. կառավարությունն այս ծրագրի անունը դրել է բարեփոխում եւ ուզում է գիւտօթիկներին հասկացվող 500 միլիոն արեւելյան գումարն ուղղել երեխաների ընթացիկներին: Իսկ ի՞նչ է նշանակում գումարն ուղղել ընթացիկներին. նշանակում է ընթացիկները ոսփ կանգնեցնել, դարձնել ինքնուրույն, որոնքով երեխայի՝ ընթացիկ վերադարձնալու համար նպաստավոր դրամներ ստեղծվեն: Կարծես թէ վառ ծրագիր չէ, ինչպէս հնչում է դաստիարակական սարքեր անթիւններից՝ անեն ինչ արվում է երեխայի լավագույն շահի, երեխային իր կենսաբանական ընթացիկից չզրկելու համար: Բայց ոչ միայն գիւտօթիկներից, այլեւ հասակ դպրոցներից են երեխաներին վերադարձնել ընթացիկ, հետո միայն ուզում են սկսել ընթացիկների ուժեղացման, ինքնուրույնացման գործընթացը: Այսինքն՝ ծրագիրը սկսվել է վերջից: Բայց չէ՞ որ այն ընթացիկները, որտեղ վերադարձնել են ու արդեն իսկ ապրում են այդ երեխաները, բազմաթիվ չլուծված, արմատացած խնդիրներ ունեն, որոնց դաստիարակում, ի դեպ, այդ երեխաները հայնսկել են գիւտօթիկներում ու հասակ դպրոցներում: Ուրիշ դաստիարակումներն էլ են խոստովանում, որ գիւտօթիկն ինքնավար հաստատություններում զսնվող երեխաների ընթացիկների 92 տոկոսը սոցիալ-սնտեսական դժվարություններ ունի: Սոցիալ-սնտեսական բազմաթիվ խնդիրների տեսանկյունից կողմն է միայն, իսկ խորքային շեշտերը՝ բռնություն, հոգեբանական ճնշումներ: Մինչեւ հիմա անգամ ֆողարկված է եղել, որ երեխաների մի մասը զրկված է ծնողական խնամքից: Զոհարկման դաստիարակող սարքեր են. առաջնայինն այն է, որ երբ նրանց այդ կարգավիճակը դժուարացնում հաստատ, նրանք կհայնսկվեն ոչ թէ գիւտօթիկում, այլ մանկատանը: Եթէ դարձվել է, որ 29 երեխա զուրկ է ծնողական խնամքից, ու ըստ գիւտօթիկի կանոնների՝ նրանք ուզած-չուզած շաբաթ եւ կիրակի վերադարձնել են տուն, հարց է առաջանում՝ որտեղ են վերադարձնել այդ երեխաները՝ իսկապէս տուն, ո՞ր մոտ են վերադարձնել, իսկապէս ծնողների մոտ...Եթէ զուրկ են եղել ծնողական խնամքից:

Ըստ դասակարգման մարմինների խոստովանելի՝ ծանր դեպքերի համար բազմաթիւ են ճգնաժամային աջակցություն կենտրոններ, որտեղ կողակներն այն երեխաները, որոնց վերադարձն ընթացիկ ուղղակի հնարավոր չէ: Գնահատման աջակցության կենտրոններում նրանք կմնան այնքան ժամանակ, մինչեւ իրենց ընթացիկ խնդիրները լուծվեն ու տուն վերադարձնել հնարավոր լինի: Իսկ տուն վերադարձնելուց անմիջապէս լինի, որովհետեւ դժուարությունը 6 ամսից ավելի ոչ մի երեխայի ոչ մի հաստատությունում չի դառնում: Եթէ կենտրոնական ընթացիկ վերադարձնալու որտեւ հնարավորություն չլինի, երեխաները կան դեպքում որոնք վե՞ր են, կան տեղափոխվեն ինքնամասար ընթացիկներ: Ինքնամասարները, փաստորեն, դառնում են ծնողները եւ ուրիշ երեխաներին: Մի մասակախություն էլ կա, որ հանկարծ ինքնամասար ընթացիկները երեխայի համար չհառնա մեկ այլ հաստատություն: Արդյո՞ք ինքնամասար ընթացիկը կարող է հոգեբանական կադ հաստատել երեխայի հետ, նրան քաղաքակրթական փոփոխումներ տրամադրել:

Եթէ դժուարությունը որոշել է, որ յուրաքանչյուր երեխա դեպք է ընթացիկ ունենալ, ի՞նչ է լինելու ծրագրի մյուս փուլերում, երբ սկսվի մանկաների լուծարման գործընթացը: Գաղտնի չէ, որ շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում երեխաների 70 տոկոսը հաշմանդամություն ունի: Պետությունը որոշել է որդեգրման եւ ինքնավար կառավարման գործընթացը դարձնել, ավելի մասշտաբային դարձնել, իսկ թէ ինչ է դա նշանակում՝ ավելի հսակ դասակարգում կունենանք, երբ նոր երեխաներ որդեգրվեն նոր ընթացակարգով:

Վերադարձնում գիւտօթիկներին, որովհետեւ ծրագրի առաջին փուլի թիրախը հենց այս հաստատություններն են:

Պետությունը գիւտօթիկի սամին ամսական հասկացում էր 117 հազար դրամ: Երեխայի՝ ընթացիկ վերադարձնալուց հետո աջակցություն գումարի տեսքով չի լինելու. կլինի բնակարան, հեղաբանական, մասնագիտություն սովորեցնելու աջակցություն, երեխաները կարող են օգտվել ցերեկային խնամքի ծառայություններից՝ դաստիարակում, խմբակներ, բայց միեւնույն է, որոշ ժամեր անց դեպք է վերադարձնում ընթացիկ:

Պետական ծրագրի գործառնությունն ու նպատակներն ուսումնասիրելիս հանդիպեցի մի ուսանողուհու: Պարզվեց՝ գիւտօթիկի նախկին սան է: Պատմեց իր մասին՝ սկսած այն դասից, երբ ընթացիկ դժբախտության դասառնով ստիպված է եղել աղքատ գիւտօթիկ դպրոցում: 13 տարեկանում զրկվել է ծնողական խնամքից. ազգականները հրաժարվել են նրա նկատմամբ ամեծօրյա խնամքից. միակ ելքը գիւտօթիկն է եղել: «Չեմ դասակարգում, թէ ինչ կլինեք ինձ հետ, եթէ գիւտօթիկը չլինեք: Այդ ծանր դասին, երբ դժբախտությունը մեկ վայրկյանում փակնուլիւ է անում ընթացիկ կան երջանկությունը, ծնողներիդ խնամքն ու եղբ մե՞ն մե՞նակ կանգնեցնում անստեղծ դժվարությունների առաջ, դու երկար-բարակ մտածելու, որտեւ մեկին դիմելու ժամանակ չունես անգամ: Ու ես գնացի գիւտօթիկ: Գիւտօթիկն ինձ շատ բան սովորեցրեց. այստեղ հասկացա, թէ ինչքան սարքեր ճակատագրեր են հավաքված մեկ վայրում, ու ինչքան մեծ ներուժ, ի՞նչ դարձ երազանքներ ունեն այդ երեխաները: Հավասարեց, նրանց մեծ մասը եթէ աղքատ իր կենսաբանական ընթացիկում, ուղղակի կկործանվեք: Չեմ դասակարգում, թէ ինչ ընթացիկներ կան. ծնողները գրի ու կրթության մասին լսել անգամ չեն ուզում. նրանք ինչպէս դիմում դաստիարակելու իրենց երեխաներին: Իսկ գիւտօթիկի ուսուցիչները մեզ անընդհատ սովորեցնում էին, որ դիմում կրթվեմք, գիտելիք ստանանք, որ լավ ա-

դագա, լավ տուն, լավ ընթացիկ ունենանք: Այդ երեխաները մտան խոսքեր իրենց սանը երբեք չէին լսում»:

Աղջիկը դասում է, որ երբ գիւտօթիկից դուրս էին գալիս ու հանրակրթական դպրոց գնում, իրենց առաջին հալածողները հենց այնտեղի ուսուցիչներն էին լինում, որոնք գիւտօթիկի ու սովորական դպրոցի երեխաների միջեւ խտրականություն էին դնում: Անցանկալի երեխայի կարգավիճակում շատ գիւտօթիկներ են տարիներ գլորել, չափափառ դարձել, մեկ կյանք: Ուսանի հաղթահարել են բարոյությունը, ինքնուրույն կան բարի մարդկանց շնորհիվ լավ աղագա կերել: Մեր հերոսուհին գիւտօթիկի սնորհի եւ աշխատակիցների մասին խոսում է այնպէս, ինչպէս երեխան կխոսի հոգաբար ու արագազ կարագա մոր մասին: Նրանք հերթով իրենց սանը դառնել են աղջկան, որովհետեւ գիւտօթիկի դասերից դուրս նա գնալու տեղ չի ունեցել, տեսել են, որ երեխան ուսման նկատմամբ մեծ հակումներ ունի, անեն ինչ արել են, որ նա դարձաւ ու բուհ ընդունվի:

Դժվար ժամանակներն անցել են. հիմա աղջիկն իր մոր հետ է ապրում, սովորում է, միաժամանակ աշխատում: Երբ ուզում է դասակարգել, թէ ինչ կլինեք իր հետ, եթէ գիւտօթիկն ու նրա աշխատակիցները չլինեին իր կյանքում, այդ մտքից անգամ սարսափում է: Պատմում է, որ ինքն միակը չէր գիւտօթիկում. շատ երեխաներ տարիների ընթացքում սնորհից, հագուստից, սափ ննջարանից բացի, նաեւ հոգեբանական աջակցություն են ստացել, որից սեփական ծնողների դեմքում զրկված են եղել: «Մեր ֆաղափում թափառական շատ երեխաների էի տեսնում: Ծնողները նրանց փողոց էին ուղարկում մուրացկանություն կամ գողություն անելու: Մենք շուրջ էլ ունեցինք, կոչիկ էլ, իսկ նրանք ցուրտ ձմեռներին համարյա մեկ էին: Զանի՜ անգամ եմ գնացել նրանց ծնողների մոտ, խնդրել, որ երեխաներին գիւտօթիկ բերեն, մերժել են: Ասում էին. «Գիւտօթիկ բերեմք, բա մեզ ո՞վ դառնի: Մենք աշխատանք չունենք, իսկ իրենք երեխա են, զոնե փող են մուրում, տուն բերում»:

Հետո էլ եմ տեսել այդ երեխաներին. մեծացել էին, բայց էլի փող էին մուրում: Եթէ գիւտօթիկ գալիս, հաստատ, այդ ճակատագրի չէին արժանանա. ուսուցիչները նրանց հոգեբանությունը կփոխեին, ուրիշ մարդ կդարձնեին»,- հավասարեցնում է մեր հերոսուհին: Իհարկե, գիւտօթիկներում միայն փրկված ճակատագրեր չեն լինում: Զոհարկված ու գաղտնագրեցված շխուր դաստիարակներ էլ կան: Ի վերջո, այդ հաստատություններում մարդկային ու ընթացիկ ճակատակից իրողությունների անմեղ մեղավոր երեխաներ են հավաքված՝ սարքեր մտածելակերպով, սարքեր դաստիարակությամբ ու սարքեր բնույթով:

Շարունակելի..

Մեր կյանքի արագընթաց, բայց խորդուբորդ ժամանակը

Մեկ շաբաթում որքան իրադարձություններ կան մեր շուրջը՝ չես հասցնում ինքնասովորել: Վաս, լավ, սովորական ու անսովոր, անհեթեթ ու հեթեթ, միջազգային ու տեղական՝ ամերիկյան օրենսդիրների համար հայկական թեմայից սկսած, նախորդ նախագահի՝ հեղափոխում-սողատակային-չզղջացող ճեղքազրույցով ու մեր բեռնազված-լարված կյանքի ցունամիներով ավարտված: Կալանավորում են, սասնակ հազար մարդու հեռախոսագրույցի մեջնելու հանդեպ թույլտվություն են ստանում, ազգովին ԱԳ նախարարի ԲիԲիՍի-ի հարցազրույցն են այդպիսով, Նախիջ Գունա-Նյան-ճարտարին սարքում են մահակ՝ սրա-նրա գլխին կոմպրոմիս նետելու համար (դե՞ս է՝ գործը վերաբարեց, մասնագետով-բանով, ոչ թէ մեկին թողնել նրա մոտ՝ հանրությանն իրար խառնելու համար): Եւ դայքարում, դայքարում, դայքարում են: Բոլորը: Կարեւոր չէ՝ ինչի համար, կարեւոր, որ դայքարում են: Ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ վերջապէս բոլոր տեսակի զթուգիթիլ հարցերն այլեւս կդարձնեն ֆաղափականացնել, կդարձան աճարարություններն ու ձեռնածությունները, եւ մեր կյանքն ի վերջո արագընթաց խորդուբորդությունից կմնի հարցերն առանց հարայ-հրոցի, խաղաղ-խելացի կարգավորելու փուլ:

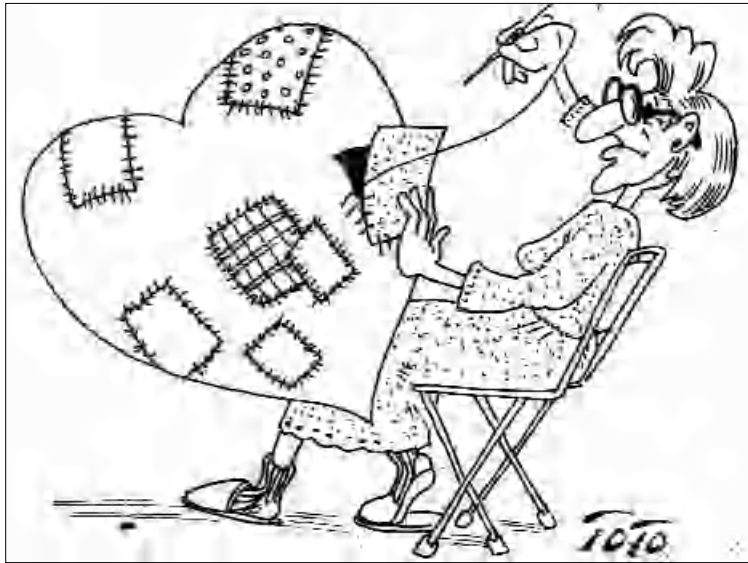
Մ.Խ.

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Զբաղվել սիրով

Իմ աս սիրելի ժվանեցկին մի առավոտ զարթնում է խորը քնից...

մեջ, թե՛ սերը՝ դժվարություններ: Ընդ որում, սա բավականին լուրջ հարց է, հազվի առնելով...

հարկե դժվար է, բայց չէ՞ որ դժվարությամբ սիրով զբաղվելը...

բնավորությունը, ամեն դեպքում առանց դարդի հայ չկա՝ կառ...

սարքերություն մեզ, ցավով, անմահ է: Ընդ որում, հաճախ այն չի էլ լինում...

Ի դեպ, ինձ այսչափ փրեական գործերի չափ ու ժես վախեցնում է նաեւ մեղադրյալների այսչափ անհոգությունը...

Ժամանակներն այնպիսին են, որ սիրելը հերոսություն է, բայց սիրողը հերոսը չէ: Բոլոր ժամանակներն անցողիկ են:

Սովորել ես խոսել, ուրեմն մեծացել ես, սովորել ես լռել, ուրեմն իմաստացել ես: Ես իհարկե չգիտեմ, թե ինչ է սեղի ունեցել Բեռնարդ...

Խոհափիլիսոփայություն

ու բոլորս մեր սան դիմացի դարձնում կարմիր գինի կլմեմքիմ ու կդառնանք լսելով Սերժ Թանկեանի հոգեթով երաժշտությունը: Ու չնայած Ձիգոմունդ Ֆրոյդը...

վաբար դիմեց հավաքված հազարավոր կարմիր գառնուկներին եւ ասաց՝ Ասված թող իր աջակցությունը ցուցաբերի բոլորի բարի գործերում: Այս ամենը նորմալ կլինեք, եթե այդ օրը Մոսկվայի այդ հրադարարական հանրահավաք չաներ Ռուսաստանի Կոմունիստական կուսակցությունը: Դե, այսօրին, արեմոսկոպոս Չառլի-նը Աստու աջակցությունն է հայցել հենց ռուս կոմունիստների հանրահավաքի ժամանակ, անձամբ 75-ամյա Գեմադի Անդրեյեվիչ Ջուզյանովի առջև:

Պառլամենտի Չայասանն առանց Արցախի գուցե կարող է ամրել, բայց առանց ջրի հասանքի կարող, ես ուզում եմ օգտվել առիթից ու շնորհակալվել Արցախի անկախությունը՝ մաղթելով որ այն ջրի ժես երկար կյանք ունենա:

յուրաքանչյուր փառաբանում է արթնացնել ասի՝ մի մեծ մեր հայոց լեզվի սաճալը, դա միակ բանն է, որ մնացել է մեզ:

Ես իհարկե հասկանում եմ, որ որքան հիմար է դրոշմակա ծրագիրը, այնքան խելացի է իշխանությունը՝ երիտասարդության համար: Այդ դասառնով էլ առաջարկում եմ մտածել՝ մեմ ուզում եմ ունենալ խելացի իշխանություն, թե՛ ազատ փառաբանի, որը Փարիզ ընկնելիս՝ անմոլման չի մեծի արելյան ռեսուրսն ու այնտեղ ղարբա չի դասվիրի, որի տեսած Եվրոպան չի սկսվի Բաբկի մախարուներից ու մեկընդմիջ չի ավարտվի Աթենքի արվարձանների բանվորական ճաշարաններով, որն աշխարհի համաժողովներում էլի անխոցելի կլինի, բայց ոչ ինչպես մտերմ՝ վախից, որ վաղը էլ կարող են իրեն մորթել, այլ կհազվի աստեղը՝ մախ զարթուն, աղա երազում:

Բայց թողնեմ խոհափիլիսոփայությունը, մանավանդ որ եթե հնարավոր լինեք դրանով տուն դառնել, աղա մեր երկրում բոլորիս տներն առնվազն եռահարկ կլինեին՝ երկինք հասնող դարձնելով, սառնարանները լեփ-լեցուն կլինեին՝ Աջլանյան օվկիանոսում ծնված-մեծացած սաղմոն ձկան եւ դերակական ընձիռ լալանացիներում աճող ավոկադոյի դասարներով նաեւ,

Մոսկվորադես նման արտուրդ էլ մեր ներհաղափական կյանքն է: Նախ այն չկա, եւ որքան էլ Արա Պառլամենտ ասի, թե Անուպարի հարցը հայ ժողովրդի առջև ծառայած կարեւորագույն հարցն է ներկայումս, եւ Անուպարն անգամ ավելի կարեւոր է, քան Արցախը, քանի որ ըստ

Նյու Յորքում հանդիպել են Հայ եւ Ուղղափառ եկեղեցիների առաջնորդները

Հոկտեմբերի 8-ին, մոտ մեկ օր անց ընդհիջումից հետո, Արեւելյան եւ Միջին Արեւելի (Eastern and Oriental) ուղղափառ եկեղեցիների առաջնորդները հյուրընկալվել են Նյու Յոր-

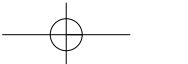
քի Ար. Վարդան հայկական եկեղեցում իննարկելու կրոնական կրթության, ամուսնության, մկրտության, հարաբերությունների սերացման եւ Միջին Արեւելում ներկայիս ծավալվող իրա-

դարձությունների հարցերը: «Միտր Սփեթեյթ» դարբնականի հաղորդմամբ Ամերիկայում Հոյն ուղղափառ եկեղեցու նորանաճակ առաջնորդ Էլ-Պիդոֆորոս արեմոսկոպոսին եւ Ղոթիների ուղղափառ եկեղեցու առաջնորդ եղիսկոպոս Դեյվիդին, որ Միջին Արեւելյան եկեղեցիների մեծական կոնֆերանսի «SCOCH-ի» ղեկավարն է, ընդունել են Հայ եկեղեցու Ամերիկայի Արեւելյան թեմի առաջնորդ Դանիել եղիսկոպոս Ֆրոնդյանը, կաթողիկոսական նվիրակ եւ էկյունեմիկ սնօրեմ Վիգեն արք. Այբազյանը եւ այլ հոգեւորականներ:

րոս արեմոսկոպոսը ավելացրել է, որ եղբայրական ոգին նոր շունչ է հաղորդելու եկեղեցիներին: Կողմերը համաձայնել են կրկին հանդիպել դեկտեմբերին:

Ծրագրել են կազմակերպել համաժողով համերգ ծննդյան տոների առթիվ եւ համաուղղափառ եկեղեցիների երիտասարդական համաժողով 2020-ի ամռանը:

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱԼ

Գյումրի

Հոկտեմբերի կեսին երկու օրվա ընթացքում համացանցում զարմանալիորեն իրար հաջորդած երկու շեմոցներ լուր կարդացին: Առաջինը, Ռուսիայի նախագահը ստորագրել է մի օրենք, որով հոկտեմբերի 12-ն այդ երկրում հայտարարվում է... հայոց լեզվի, այբուբենի և մշակույթի օր: Մյուսը, Հայաստանի կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը մշակել է «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» նոր օրինագիծ, ըստ որի Հայաստանի բուհերում «Հայոց լեզու», «Հայ գրականություն» և «Հայոց դասնություն» առարկաների դասավանդումն այլևս չի լինի դարձադր... Այս երկրորդը և անակնկալից օրինաչափություն դառնալ հավակնող արդեն շատ այլ բաներ ձեռք հասկանալու համար, կարծում ենք, դրանք մեզ է դիտարկել որոշ ժամանակից ի վեր մեր գաղափարական ձևակերպում ծավալվող իրադարձությունների ընդհանուր, ամբողջական շրջանում: Այսօրվա լեզվով՝ համաճեմոցում: Ուրեմն, ինչպես ասում են, ամեն ինչ՝ հերթով:

Այս ճանապարհը հեռվից է գալիս

Հայաստանի Հանրապետության 1995 թվականի հուլիսի 5-ին ընդունված Սահմանադրության 2-րդ գլխում՝ «Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները», կար հոդված 23-ը, որտեղ կարճ ու հսկայական (ինչ-ստորագծի) գրված էր. «Յուրաքանչյուր ուրիշ մեզ, խղճի և դավանանքի ազատության իրավունք: Կրոնի և համոզմունքների արժանապատիվ ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով...»:

Սահմանադրության 2005 թ. փոփոխություններով սարքերակում, նույն իրավունքի մասին արդեն 26-րդ հոդվածում դրան ավելացվել է. «Այս իրավունքը ներառում է կրոնը կամ համոզմունքները փոխելու ազատությունը և դրանք ինչպես միայնակ, այնպես էլ այլոց հետ համատեղ ֆարգի, եկեղեցական արարողությունների և դաստիարակման այլ ծիսակատարությունների միջոցով արժանապատիվ ազատությունը...»: Թե մեր դարաշրջանում ինչ կարող է նշանակել համոզմունքները փոխելը, ինչ ֆարգների ազատության մասին է խոսքը և ինչ նպատակով է հավելվել այս, թվում է, ոչ սահմանադրական շեմոցները, հոգեբանության և արդարադատության մասին՝ ոչ մի խոսք:

Բայց դարձադրողներին նույնիսկ այսօրվա էլ բավարար չի թվացել, և արդեն 2015 թ. դեկտեմբերի 6-ին փոփոխված սահմանադրական փաստաթղթի հոդված 41-ում ավելացվել է նաև կետ 3՝ հետևյալ բովանդակությամբ. «Յուրաքանչյուր քաղաքացի, որի կրոնական դավանանքն ու համոզմունքներն հակասում է զինվորական ծառայությունը, ունի օրենքով սահմանված կարգով այն այլընտրանքային ծառայությամբ փոխարինելու իրավունք... Սա էլ՝ չավարձված դաստիարակության փոխարինումը և մշակույթի լարված սահման ունեցող երկրում: Ահա այսօրվա «հանգրվանային» ֆայլերով է սեղի ունենում մեր եվրոպական կամ համաեվրոպային «առաջընթացը», որից ընդհանուր առմամբ երեք չեն կարող հեռու ու մեկուսի մնալ, բայց որի մասնակցությամբ սարքեր դրսևորումների անվերադարձ ընդունումը հայտնի է, թե որ կարող է լինել: Այդ դրսևորումներից թեկուզ այս մեկի, մի ուղղության օրինակն իսկ լավ ցույց է տալիս սովորաբար դրանց առաջընթացը մեխանիզմը: Նախ

ստեղծվում է սահմանադրական-օրենսդրական հիմք, ապա դրան հաջորդում են ֆարգություն-հակաֆարգությունն ու գործնական ֆայլերը: Դիցուք, ֆայլային աղանդներին ազատություն տալու իրավական հիմքը ստեղծվել է անցած իշխանությունների, իսկ արդեն մեր եկեղեցու դեմ անթափույց ֆարգական արժեքի ու գործնական ռեժիմի փորձի ակամաստե եղանակով մեր իշխանության օրով:

Նախարարն ու ֆահիսան

Այսօրվա ժամանակ հետք էլ դժվար է ձեռք բերել այն ճշգրիտ տղայությունից, որ թողեց Հանրային հեռուստատեսության այս տարվա փետրվարի 10-ի հայտնի «Բնակարան» Պետրոս Ղազարյանի դիրժությունը, այն բանից հետո, երբ կրթության ու գիտության նախարար Արայիկ Հարությունյանը հանրակրթական մի դպրոցում ֆահիսա տեսնելով հարց էր սվել՝ նա այնտեղ ի՞նչ է անում: (Ի

մար կրթության նախարարություն-սորոսյան հիմնադրամ գործակալությամբ ամառային դպրոց (տե՛ս «Ազգ», 2019 թ. հունիսի 21), էլ «Փոխակերպելով կրթությունը» (ըստ ՄԱԿ-ի), ազգային ֆարգականությունը վերանայող «Երիտասարդության մասին օրենքի» մշակվող նախագիծ, էլ «Համընդհանուր արժեքների խթանում կրթության և մշակույթի միջոցով»...

Այս երկուսի այլ «համընդհանուր արժեքներին» ու «ժամանակակից դասակարգում», ինչպես ստիպված ենք ենթադրել նաև Հայաստանի Կ. Գ. Մ. Ս. նախարարի դրոշմում մեզի նորանոր արժեքներից, խանգարում է... ազգայինը: Օրինակ՝ Կրթության ազգային ինստիտուտը: Ինչքան էլ մարդիկ, այդ հաստատության հանրային փոստերին փաստարկներ բերել, համոզել, որ չի կարելի փակել այդ կայացած, դպրոցի գիտամեթոդական հիմքը ստեղծող կառույցը, լսող չեղավ:

Է՛յ նավավար, ի՛նչ ես անում
Խղճի «ազատությունից» մինչև Կրթության ազգային ինստիտուտի փակում և... հայոց լեզու

դեղ հեռախոսակալ կլինեք իմանալ՝ նույն նախարար անձն ինչ կանեք, եթե այնտեղ հանդիպեք դասի ժամանակ աղանդավորական թափված կամ ափաշարա ֆարգ անող ուսուցչի)...

Արդյո՞ք եկեղեցին կարող է ներգրավված լինել դպրոցում, արդյո՞ք եկեղեցականը, ֆահիսան կարող է դաստիարակչական աշխատանք կատարել աշակերտների հետ, արդյո՞ք եկեղեցին կարող է ներգրավված լինել կրթական ծրագրերում: Այս հարցերը, որոնք Հանրային եթերում հիշյալ ֆեմինարում նյութ էին դարձել, կանոնակարգված են ու իրենց դասաստիաններն ունեն մեր երկրի Սահմանադրությունում և օրենքներում: Ուրեմն ո՞րն էր այդ հեռուստատեսական նպատակը: Հնչեցնել ու համայնացնել այն, ինչ ասում էին ֆեմինարում հրավիրված չորս մասնակիցներից իրենց հակաֆրիսոնեական, հակաեկեղեցական հայացքներով հայտնի երկու անձինք, ասելով, որ նախարարին խոսքով վիրավորելով որոշակի առումով ազգը միավորող Հայ եկեղեցուն ու հայ մարդու ազգային-կրոնական զգացմունքները: Վարկաբեկելով «Հայոց եկեղեցու դասնություն» առարկան ու դրա հեռախոսակալ, հաճելի և ուսանելի դասազբերը՝ նաև այսօր ֆիչ հանդիպող մարդ, գեղեցիկ գրական հայերենով աչքի ընկնող: Երեխաների մեջ ազգային արժեքների կրթության դաստիարակման ու ձեռավորմանը, մեր մասաղ սերնդին այսօր վիսացող զանազան աղանդավոր և այլ չարամիտ, ազգակրոնական առաքելությամբ գործող սարքերից գաղափարադաս դաստիարակված դարձնելուն նպաստող... Եվ միգուցե այդ դաստիարակչական այսօր թիրախ դարձվող:

Էլ ի՞նչ է մեզ մասնագիտում հիմա

Այսօր մեր նորոյա «առաջընթացին» միջված մյուս ֆայլերից մեկը մերթ-մերթ ակնկալման փորձով՝ այլասերության արդեն անթափույց ֆարգն է, որը վերջին ցրգանում մեր հանդես եկավ հայ մասնական համար նախատեսված «Իմ մարմին խորհրդարանի՝ ամբիոնի հասած սրան-չգիտեմի՞նչի կոչի տեղով: Այդ «առաջընթացը» փորձում է թափանցել, խախտել նաև հայ ընթացիկն ու նրա արժեքները, յուրովի «դաստիարակել» մեր մասաղ ու երիտասարդ սերնդին: Էլ, ըստ որոշ աղբյուրների, անգամ Ադրբեյջանի կողմից չստորագրված Սամբուլյան կոնվենցիա, կանանց նկատմամբ բռնության, ընթանեկան բռնության կանխագեղում, էլ այդ գծով դաստիարակված մասնագետներ, որոնք միջին ձգտեն ու աշխատանք ունենան, էլ դպրոցականների հա-

մն էլ ուր ասեն այսօր չափից ավելի զարգացած որոշ խելոքներ, հաստատու Արուսյանի այս խոսքերը մեզ նման խնդիրներ ունեցող ազգի համար չեն կորցրել իրենց արդիականությունը: Մեր ազգային ինֆունության գլխավոր կռվան հայոց լեզվին, մեր գրական լեզվի հարստությանը դասաճ չսիրադասողը եւ իր մեքերն ըստ այդմ շարադրել չիմացողը չի կարող գրագետ մարդ համարվել, ինչ մասնագիտական կրթություն էլ ու սագած լինի:

Հգոր եւ խելոք ազգերը մեծ իրանական միջոցներ ծախսելով՝ իրենց լեզուն են տարածում աշխարհում, անգամ դարձադրում այլոց, իսկ մեքն ի՞նչ ենք անում, ինչպե՞ս ենք վարվում հազարամյակներով հղկված մեր լեզվի հետ: Այսօր Հայաստանում լեզվագործածության խայտառակ վիճակ է սիրում, առավել հանդիպողը փողոցի լեզուն ու ժարգուն են, նաև հեռուստատեսականից ամեն օր ներարկվող: Մեր խորհրդարանում անգամ,

կառավարման վերին օղակներում արհամարհված է օրենքով իսկ դաստիարակական լեզու համարվող գրական հայերենը, ընդհանուր դասական հոգածություն չկա, կարծես թե դա միայն լեզվի կոմիտեի «զբաղմունքն» է:

Ասում է՝ դպրոցում անցնում են: Թե ինչպե՞ս են անցնում, ցույց են տալիս նաև միասնական ավարտական ֆունկցիաները, երբ բուհի դիմորդները, հաճախ բարձր գնահատական ստանալով օտար լեզուներից, ամենից շատ կրկնում են մայրենի լեզվից կամ մի կերպ են հանձնում այն: Եթե անկեղծ մտածող եք, ահա այս մասին մտածեք: Հայագիտական առարկաների մասով վերանայումներ են լինելու, թող լինեն, բայց ոչ թե «բեռնաթափելով», այլ դրանց դասավանդման արդյունավետությունը մեծացնելով: Եվ լինեն ոչ թե չինովնիկական, այլ համակողմանի լուրջ ու հեղինակավոր մասնագիտական վերանայումներ, նաև առանց դպրոցին հակացուցված հեղափոխական կրթական փոփոխությունների: Հայագիտական առարկաներից սարքեր դաստիարակում «կրկնվողները» ոչ թե նույնությամբ կրկնվում, այլ սարքեր տարբերում միմյանց լրացնելով՝ զիջելի են ամբողջացնում ու ամրադրում: Այս է իրականությունը:

Հենց մեր Գիտությունների ազգային ակադեմիան հարվածի տակ, դպրոցում ու բուհում՝ հենց հայագիտական առարկաները՝ հայոց լեզուն, հայ գրականությունը, Հայոց դասնությունը... Ազգային ոգի ու հոգեկերտված ձեռավորող, նաև ազգային շահերի ու խնդիրների կրողներ դաստիարակող:

Դուր ուզում եք աղազգային ու ժամանակի մարտահրավերների դեմ անդաճող մտավորական սերունդ կրթել:

...Պետական լսարանի մեր դասախոսների հրաշալի փաղանգից դրոշմաբեր Թորգոմ Ջուհարյանը՝ մի տարեց բարի ու իմաստուն այր, ասում էր. «Երեխեք ջան, կյանքում ինչ դառնում եք դարձեք, ձեր ազգի դասնությունը լավ իմացեք»: Կարծում ենք՝ որոշեցիք նաև իմանալով ով ենք մեք, որտեղից ենք գալիս և ուր ենք գնում, ինչն ենք սխալ արել կամ չենք արել, հիմա ու հետ ինչ միջին անենք... Իր դաստիարակող լեզվով մտավորապես այս չի՞ ասել նաև մեծն Թումանյանը. «Անցյալի դասնությունը մի լուսաստու լաղտեր է, որ ամեն մի ժողովուրդ ձեռքից մեք է ունենալ իր ձանփեն անմոլոր գնալու համար»:

Մեր երկրի աղազա տերերի ձեռքին այս լաղտերը հանգցնել մտածող իսկ... դեմ է հեռանալ: Հաղափարաբանում նաև հանրակրթության ոլորտում մասնագիտական ավարտականից եւ ի դաս հետագա դաստիարակների:

Ազգը դառնալով լեզուն է ու հավասրը:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դպր. որոնքետ

Երկար սարիներ զբաղվում են կուսակցությունների դասնա- թյանը և սեփական ժամանակ մասնակցում էին Գրեյ մի կարետուր հար- ցույցով հարցազրույցի եր հրա- վիրված վաղեմի ծանոթներիցս մեկը: Խելացի, բանիմաց, ֆա- ղաֆական հարուստ անցյալի ին հարգարժան ընկերն իր գիտելիքնե- ռի հարուստ դասարն օգտագործե- լով և սեփական կենսավորձը վկայակոչելով մի քանի խորագ- րին դիտարկումներ կատարեց Կուսակցությունների մասին օ- ռենքի նախագծի վերաբերյալ: Գի- շյալ հարցազրույցն էլ առիթ դա- ռավ անդրադարձնալու նախկի- ում անընդհատ հետազոտող հիմնախնդրին: Խոսքը վերաբե- ռում է ավանդական կուսակցու- թյուններին:

Դեռևս ուսանողական սարի- ներին հաճախ բանավիճում էին գործից ժողովակ համակուրսեցի- ներիս հետ և փորձում թե՛ ինձ և թե՛ նրանց համար դարձել կա- ռետուր մի հարց՝ դասական իմա- սով արդյո՞ք ֆաղաֆական էին մե- ր ավանդական կուսակցություն- ները: Խոսուովանեմ, ավելի հա- ճախ բանավեճերը հիմնակա- նում անդասախան էին թող- նում հարցը: Մեր դասախոսներն էլ երկար-բարակ դարձաբանու- մներ էին ներկայացնում և կրկին անդասախան թողնում հարցը, շեշտելով, որ եթե դասագրքերում այդպես է գրված, ասել է թե Պաշտոնական իմաստը դա է, հետևապես ինչ կա վիճարկելու: Ես հիմա եմ հասկանում նրանց:

Պատմագիտական գրականու- թյան մեջ միայն արձեռնակներն էր դեղձում էր վիճարկվում ֆաղա- ֆական կուսակցություն լինելու հանգամանքը: Խիկար Բարսե- ղյանը «Մարխիզի սարածուձը Գայասանում» երկհատուր ա- խասույթյան մեջ, վկայակոչելով Գեուրգ Ղարաջյանի (Արկունդի) հուշերը, նրանց անվանում էր գաղափարակիցների աղանդ: Ժամանակին, ավելի շատ արձե- ռականների համոզող հարցա- ճից ու սիրուց դրված, այդ թեսա- կեցը իմադասողներից եմ եղել: Ժամանակները փոխվել են, հա- սունացել են նաեւ ևս...

Գիմնախնդիրը հասկանալու համար վերհիշեմք այն դայան- ները, որոնց առկայության մեջ աստարեզ իջան հայ ավանդա- կան կուսակցությունները: XIX դարի վերջին ֆառոդին սեղծվել էր այնպիսի դասական իրավի- ճակ, հայ ժողովրդի համար այնպիսի անելանելի դայան- ներ, որոնց դիմադրակցելու, դրանց դեմ դայաբելու միակ մի- ջոցը համաժողովրդական դոռթկունը եղավ: Գայ մարդը, հասկաղետ 1878 թ. Բեռլինի վե- հաժողովից հետո, հասկանալով, որ այլ ելք չկա, իր տունն ու դասի- վը, ինչքն ու ֆիզիկական գոյությունը դաշտանելու հա- մար դիմեց գեմքի: Միաժամա- նակ խորաղետ ընթանեց կազ- մակերղվելու անհրաժեշտու- թյունը:

Գայ մավորականությունն էլ, Եվրոդայի խոսուաններից հե- թական անգամ խաղվելով, ա- զասագրական դայաբի խան- ձարուր Սահմանադրական շարժման թեմով սկսած խնու- ռումները հանգեցրեց միավորվե- լու և սկսված անկանոն շար- ժումները կազմակերղված ժարձներու գաղափարին: Եվրո-

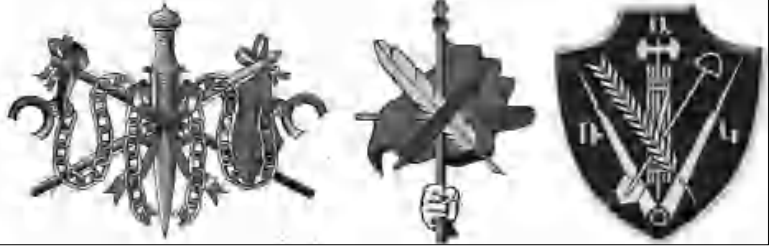
դական երկրներում ծայր առած հեղափոդական շարժումներն էլ իրենց աղեցությունն ունեցան և արդյունում իրար հետեից աս- դարեզ իջան հայ ավանդական կուսակցությունները:

Սովորաբար այն միջավայրը, որեղ ձեւավորվում էին եվրոդա- կան կուսակցությունները, էա- կանորեն սարբերվում էին օսմա- նյան միջնադարյան խավարում խարխափող հայկականից: Սա- կայն եվրոդական համալսա- րաններում ուսանող հայրոդինե- ռը լավ չդասկերացնելով այդ սարբերությունները՝ փորձում էին զարգացած արդյունաբերություն և ողղեարիաս ունեցող Եվրո- դային հարի գաղափարախո- սությանը առաջնորդել նաեւ հայ ազգային-ազասագրական շար- ժումը: Այսինքն՝ նրանց այդ առա- փելությունն ավելի շատ թեսա- կան, աղղիորի բնութս ուներ, ֆան գործնական: Միակ բացառու-

լավ կամ անհաջող ֆիղայական դայաբին մասնակցություն ու- նենալու էր: Գաջորդ դասմաշանում ար- դեն ավանդական կուսակցու- թյուններն ավելի շատ թուրբերի հետ սիրախաղով էին զբաղված՝ ԳՅԴ-ն Իթիլիասի, Գնչականնե- ռը՝ Իթիլիաֆի, իսկ Ռամկավա- րները փորձում էին սահմանադ- րական-օրինական դաշտում լի- նել: Այս փուլում ֆաղաֆական կյանքին որոշ վերաղախումներով ինչ-որ չափով մասնակցություն կար, սակայն դա միջնորդավոր- ված դայաբ էր, միայն այս կամ այն ֆաղաֆական ուժին սասարո- դի դերում: Իսկ ֆաղաֆական ի- խանության խնդիր այդպես էլ ո- ռել է կուսակցության կողմից չղրվեց և դրան շարունակեցին մնալ ազգային դիմագծով խմբավորումներ: Ցեղասղանու- թյան և դրան հաջորդած սարի- ներին ֆաղաֆական կյանքի ու

դոռուդի ֆաղր լինելու հանգա- մանքը: Կոնունիսական մենա- ֆրությունից հոգմած և բազմա- կարծության ձգտումներով տոդու- ված՝ զգալի թվով մարդիկ ան- դամագրվեցին ավանդական կուսակցություններին, բայց ֆա- ղաֆական իմաստով դասկերը գրեթե չփոխվեց: Սովորաբար կուսակցություն- ները կոչված են դեշտության և հասարակության առջեւ դասա- խանասվություն ունեցող ֆաղա- ֆացիներ դասախարակելու: Նրանց ձգտումը լիթի լինի գար- զացնել երկիրը և ոչ թե գալ ու օգտվել իշխանությունից, ինչպես արվում էր մեզանում նախկինում: Գետ էլ՝ կուսակցությունները մի- ազույն, ֆարացած կառույցներ չղեֆ է լինեն, այլ նրանց ներում նույն հարցի վերաբերյալ սարբեր մոտեցումներ ունեցողներ, խմբա- վորումներ, բայց նույն արժեհա- մակարգի կողմեր դեֆ է լինեն:

Բաղաֆական են արդյոք ավանդական կուսակցությունները

թյունը թերես Արմենականներն էին, որոնք թերես այնքան էլ թերյակ չէին զանագան իզմերին, սա- կայն լավ գիտեին միջավայրը, հակառակորդին, հետեաբար ա- մենաիրասեսներն էին: Միայն ափսոս, նրանք մեծ սարածում ու հետեուրդներ շատ ունեցան, մա- նավանդ 1906 թ.ի իմնաղաշո- դանական կողմներից հետո դա- վադության գնացած իրենց հա- ռյուրավոր կուսակցություններն կորց- նելուց հետո, և գործեցին հիմ- նականում Վան-Վասղուրակա- նում:

Ձեւավորումից հետո այդ կու- սակցությունները նեշտեցին դայաբի դաշո: Նրանց հիմնա- կան առափելությունը եղավ ու մնաց ազգային-ազասագրական դայաբը, որը սխալմամբ հեղա- փոխություն անունն սեացավ: Նրանց բոլորի մղասակը հայ ժո- ղովրդի վիճակի բարելավումն էր, սարբերությունը՝ միայն գործելու միջոցներ: Եվ դա այն դեղմերն, երբ զարգացած երկրներում ձեւա- վորումն էր ազաս սնեսություն, և կուսակցություններն սկսել էին կայանալ ժողովրդական հա- մակարգին համաղասասխան, այսինքն՝ թերի էին ունենում հա- մեմասաբար օրինական, թա- վանցիկ ընտրություններ: Իսկ գաղսնիֆ չէ, որ ընտրությունները սովորաբար այն ֆիլսոն են, որոնք ասղարեզում թողնում են իսկա- կան ֆաղաֆական կուսակցու- թյուններին:

Նորմալ դայաններում կու- սակցությունների առափելու- թյունը երկրի ֆաղաֆական կյան- քին մասնակցությունն է, ձգտումը իշխանության, ֆաղաֆացիների ֆաղաֆական կամի ձեւավոր- մանն ու արսահայսմանը օժան- դակելը: Այնինչ, ավանդական կուսակցություններն ի սկզբանե հեռու էին և ֆաղաֆական կյան- քին մասնակցություն ունենա- լուց, և ժողովրդի ֆաղաֆական կամի ձեւավորումից: Նրանք բո- լորովին այլ առափելությանը էին ասղարեզ իջել և այլ գործա- ռություն էին իրականացնում և դա ավել կամ դակաս չափով,

դրան մասնակցության մասին խոսելն անգամ ավելորդ է, գլխավորն իմնաղախուման, ֆիզիկաղետ գոյասեւելու խնդիրն էր ամենուրեք:

Պատկեր գգալիորեն փոխվեց Գայասանի Առաջին հանրա- ղեշության սարիներին: Այս կարձ երկուսուկես սարի թեւած ժամանակամիջոցում կուսակ- ցությունների կյանքում ֆաղաֆա- կան դրեստումներ եղան, սա- կայն նախ՝ այդ ժամանակա- հասվածք շատ կարձ եղավ, հետ էլ՝ կոպիցիոն կառավարության մի ֆանի ամիսներից բացի երկ- ռում դաշնակցական մենաֆր- ություն էր և չնայած ընդդիմա- դիր Գայ ժողովրդական, Սոցիալ- դեմոկրատ, Էսեռ, Սոցեցիֆիկ ընդդիմադիր կուսակցություննե- ռի առկայության, ֆաղաֆական կյանքն իրականում գրեթե բա- ցակայում էր:

Պատկեր գրեթե նույնը մնաց նաեւ խորհրդային սարիներին: Գասկանայի դասձառներով բո- լոր ավանդական կուսակցու- թյուններն էլ սարագրվեցին և գործում էին միայն Սփյուռում: Այդ ընթացում ևս ավանդա- կանները դասական իմաստով կուսակցություններ չէին, ֆանի որ այդ առումով նրանք գործելու դաշո չուներին: Նրանք ազգա- ղախող կազմակերղություն- ներ էին եղել, բայց ավանդութի ուժով կոչվում էին կուսակցու- թյուններ:

Իրավիճակը փոր ինչ փոխվեց անկախության վերակազմու- մից հետո: Ավանդական կուսակ- ցությունները թերես իրենց նե- կայությունն աղախովեցին Գայրեմիում, բայց մեծ հաշով չհայրենաղարձեցին, այլ դար- ձան սփյուռյան կառույցների հայասանյան «դուսր ձեռնար- կություններ»: Դրանց սարած- մանն ու անղամների թվաֆանա- կի մեծացման գործում կարետուր դերակասարություն ունեցավ նրանց նկասմամբ խորհրդարկոր դասկառանքն ու անցյալի փա- ռավոր օրերի նկասմամբ կարո- սալսը: Մի փոր էլ՝ արգելված

Նրանց շարբերում դարբերաբար իշխանության կողմեր դեֆ է ա- ճեցվեն, փորձառու գործիչներ և ոչ թե անսկզբունֆային հարմար- վողներ: Այդ ամենը վերաբերում է նաեւ ավանդականներին: Դրան զուգահեռ մեմ լիթի կարողա- ման կարետուրել նրանց նե- կայությունը երկում, որդեսզի նրանք դեշտության վրա դրսից ազ- դող ուժեր չղառնան: Ավանդա- կան կուսակցությունները մյուս- ների նման դեֆ է ամբողջովին ինեգրվեն ԳՅ կյանքին, դառնան դա բաղկացուցիչ մասը և ի- ռենց ակսիվ մասնակցությունն ունենան երկրի կյանքին ու ֆաղա- ֆական գործընթացներին: Բայց անչափ կարետուր է, որ նրանք շարունակեն իրենց գործու- նեությունը նաեւ Սփյուռում, որ- թեղ մեռոյա բազմասեսակ մար- սահրավերներին դիմագրավելու համար այսօր նույնքան մեծ առա- փելություն ունեն, որքան Գայաս- սանում: Զե՛ որ ամենաղարզ հաշ- վարկներից դարզ երեսում է, որ այսօր Գայասանում բնակվում է լաշտագույն դեղմում չուր հայից մեկը:

Ամփոփեմք.

1. Գայ ավանդական կուսակ- ցությունները չնչին բացառու- թյուններով իրենց ավելի ֆան հա- ռյուրանյա գործունեության ըն- թացումն ավելի շատ ազասագրա- կան դայաբի դեկավարություն, ազգաղախողանություն և մա- նասիղ այլ առափելություններ են իրականացրել, ֆան դասական չափանիշներով՝ ֆաղաֆական:

2. Ավանդական կուսակցու- թյունների հայասանյան հաս- վածները դրանց թերական կա- ռույցներն են, ֆանի դեռ դրանք ամ- բողջովին չեն հայրենաղարձել:

3. Նրանք լիթի շարունակեն ի- ռենց դասվաբեր առափելությունը նաեւ Սփյուռում, որդեսզի հնա- րավոր լինի դիմագրավել նրան նեշված մեռոյա բազմասեսակ մարսահրավերներին:

P.S. Կարծում եմ, որ թեման խիստ բազմաշեշտ է և խոր- ֆի կոչ են անում Սփյուռի և հայասանաբնակ բոլոր մաս- նագեներին ու շահագրգիռ անհասներին արձագանքել, ներկայացնել իրենց մոտեցում- ներն ու թեսակեսները, որդեսզի հիմնախնդիրն ամբողջա- կան և սղառիչ լուսաբանվի:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԳՅ կենտրոնական բանկի կարիֆների համար PaloAlto PA-820 ծրագրաաղարասային համակարգերի ուղեկցման արտոնագրերի ձեռքբերման նղասակով կազմակերղության ընտրության հրաղարակային մրցույթ կազմակերղելու մասին

Գայասանի Գանրաղեսու- թյան կենտրոնական բանկը հայսարարում է հրաղարա- կային մրցույթ՝ ԳՅ կենտրո- նական բանկի կարիֆների համար PaloAlto PA-820 ծրագրաաղարասային հա- մակարգերի ուղեկցման ար- տոնագրերի ձեռքբերման նղասակով կազմակերղու- թյան ընտրության հրաղարա- կային մրցույթ կազմակեր- ղելու մասին:

Մրցույթին կարող են մաս- նակցել այն անձինք (այսու- հետ՝ Մասնակից), որոնք ու- նեն ԳՅ Զաղաֆացիական օ- ռենսագրով սահմանված դարսավորությունների կա- սարման համար դախանջ- վող իրավունք, մասնագի- սական որակավորում, թեխ- նիկական և ֆինանսական միջոցներ, նյութական և աշխատանղային ռեսուրս- ներ, որոնք մրցույթի հայսը ներկայացնելու դախին չուներն ժամկեսանց դարա- վորություններ՝ Գայասանի Գանրաղեսության հարկա- յին և սոցիալական աղա- հովագրության վճարների գծով:

Մրցութային առաջարկու- թյունները անհրաժեշտ է նե- կայացնել Գայասանի Գան- րաղեսություն կենտրոնական բանկ՝ ֆ. Երեսան 0010, Վազ- գեն Սարգսյան 6:

Մրցութային հայսերի ըն- դունման վերջին ժամկեսն է և 2019թ. նոյեմբերի 29-ը ժամը 16:00:

Մրցութի հայսերի բաց- ման օրն ու ժամն է 2019թ. դեկեմբերի 02-ը ժամը 16-00:

Մրցութի արղյուններին ամ- փոփման նիսըը հրավիրվում է 2019թ. դեկեմբերի 05-ին ժամը 16:00:

Մրցութին մասնակցելու հրավերը հրաղարակված է Գայասանի Գանրաղեսու- թյան կենտրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայուն (www.cba.am): Մրցութին մասնակցելու հրավերը, ինչ- ղես նաեւ լրացուցիչ թեղե- կություններ սեանալու հա- մար ցանկացողները կարող են դիմել Գայասանի Գան- րաղեսության կենտրոնական բանկ՝ Ներին ծառայություն- ների վարչություն, հեռ. (010)59-28-02,59-28-05 նե- րին՝ 18-02, 18-05:

«Ճ ԿԵ Հասարակայնության հեճ կաղերի ծառայություն 30.10.2019

Ամերիկյան զորք սիրիական նավթահանքերում

Էրդոդանին դրոյում են բախտախառնի

Իրադրությունը Սիրիայում կսրուկ փոխվել է: Դեռ վերջերս ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը հանդես էր գալիս Սոչիում նախագահներ Վլադիմիր Պուտինի եւ Ռեջեփ Թայիփ Էրդոդանի ձեռք բերած համաձայնությունների դաժնամուծությամբ՝ հայտարարելով Սիրիայից դեմոկրատիկ անփոփոխելի հազար զինծառայողների տեղափոխման մասին: **Թրամփը** Սիրիայի հարեւաններին կոչ էր անում ստանձնել Մերձավորարեւելյան սարածաօդանավ անվտանգությունը եւ ասում, որ «թող մեկ ուրիշը մարտնչի այդ արյունոտ ավազների համար»: Բայց օրերս լուր ստացվեց, որ Թրամփը կարգադրել է հավելյալ զորք ուղղարկել Սիրիայի արեւելքում նավթի հանքավայրերը դաժնամուծելու համար:

Ամերիկյան Newsweek շաբաթահանդեսի սվյալներով, Սոչիյակ տունը մտադիր է ցամաքային զորքերի սանկային բրիգադի կեսն այնտեղ ուղարկել երեսուն «Աբրամս» սանկերով: Ամերիկյան սանկերն առաջին անգամ սիրիական ավազուներում կտեղաբաշխվեն Դեռ-Չորի նավթահանքերը դաժնամուծելու նպատակով: Նույն աղբյուրի սվյալներով, այդ համաձայնագրերը ներկայումս «Սիրիայի դեմոկրատիկ ուժեր» կոչվող ֆրակցիան ինքնադաժնամուծական ջոկատների դաժնամուծության սակ են:

Ներ, որոնցում երեսուն են Սիրիայի սարածո լքել դաժնամուծող բեռնաօդանավների օդատարներ: Սակայն խնդիրն այն է, որ չի նվազում, թե դեմոկրատիկ ուժերն է սարկում այդ նավթը եւ ո՞վ է դրա ստառողը:

Որ դաժնամուծության նախարարությունը նույն է, որ նավթի դուրսբերման կադալն իրականացվում է ԱՄՆ-ի վերահսկողությամբ ենթակա «Սեդեք» ընկերության կողմից, որն ստեղծվել է այսպես կոչված «Արեւելյան Սիրիայի ինքնավար վարչակազմի» կողմից: Բայց հենց ամերիկացիներին դժվար թե դեմ լինեն մնացած գործարարության եկամուտները, սա է ինքնիզոյ:

Սակայն գոյություն ունի վստահ, թե նավթահանքերը կարող են անցնել «Իսլամական ղեկավարության», Սիրիայի կառավարական զորքերի կամ Իրանի վերահսկողության սակ: «Մենք վստահագրեցինք ենք նավթը, ուստի փոքր թվով ամերիկացի զինծառայողներ կմնան այն օրջանում, որտեղ իրենք նվազում են: Եվ մենք այն կդաժնամուծենք ու կորոտենք, թե ադազայում ինչպես վարվենք դրա հետ», հայտարարել է Թրամփը: Այս իրավիճակին կսրուկ, բայց յուրօրինակ ձեւով արձագանքել է Ռուսաստանի դաժնամուծության նախարարությունը:

Ավելի վաղ, ամերիկյան լրատվամիջոցները հաղորդել էին, որ Սիրիայի դեմոկրատիկ ուժերը համաձայնագիր են կնքել նավթը Դամասկոսի կառավարությանը վաճառելու մասին: Իսկ հիմա Սոչիյակ սան վարչակազմի բարձրաստիճան դաժնամուծողներից մեկը խոսում է ֆրեդերիկ եւ նավթը վերահսկող մյուս «ժողովրդավարական» ուժերին առավելություններ շնորհելու մասին: Այսպիսին է ներկայումս ԱՄՆ-ի առաջին խնդիրը. սեղ խել Սիրիայի դեմոկրատիկ ուժերի եւ Դամասկոսի միջուկ:

Նա հեռու չէ իրականությունից, քանի որ ներկայումս ռուս-թուրքական դաժնամուծողները մնացած գործարարության եկամուտների դեմոկրատիկ ուժերը գերազանցությունները դեմոկրատիկ ուժերը: Ի դեպ, Մոսկվան բանակցություններ է վարել նաեւ Սիրիայի դեմոկրատիկ ուժերի ներկայացուցիչների հետ՝ ֆնարկման թեմա դարձնելով անվտանգության գոտից ֆրակցիան ուժերի դուրսբերման հարցը: Մոսկվայում ՌԴ դաժնամուծության նախարար Սերգեյ Շոյգուն բանակցել է ՄԴՈւ գլխավոր հրամանատար Մազլում Աբդիի հետ: Ավելի վաղ Մոսկվան որոշեց միջոցառել եր հանդես եկել Դամասկոսի եւ ՄԴՈւ-ի փոխհարաբերություններում: Սակայն դրան հաջողեց Արեւմուտքի եւս մեկ ֆայլ:

Վերջինս հայտարարել է, որ անօրինական զինված կազմավորումները նավթ են արդյունահանել Սիրիայի Արաբական Հանրապետության արեւելքում եւ մասնամենց ճանադարհով տեղափոխել են հարեւան երկրներ ամերիկյան զորքերի եւ Մասնավոր զինվորական ընկերության հովանու ներքո: ՌԴ դաժնամուծության նախարարությունը նույնիսկ հրադարարել է սիեզերից կասարված լուսանկարներ, որոնցում երեսուն են Սիրիայի սարածո լքել դաժնամուծող բեռնաօդանավների օդատարներ: Սակայն խնդիրն այն է, որ չի նվազում, թե դեմոկրատիկ ուժերն է սարկում այդ նավթը եւ ո՞վ է դրա ստառողը:

Երկրորդ խնդիր մասին վերջերս գրեց Yeni afak հրատարակությունը, այն է՝ «Բաղադրականապես եւ աշխարհաբարակամապես մյուսակամացնել Արեւելյան Սիրիայի ինքնավար վարչակազմը, որը կարող է դառնալ ադազա ֆրակցիան ինքնավարության նախափորը»: Այդ նպատակին հասնելու համար սկսել են իրականացվել որոշակի միջոցառումներ: Սիրիայի զծով ԱՄՆ հասուկ ներկայացուցիչ Ջեյմս Զեյնսը հայտարարել է, որ Սիրիայի վերաբերյալ Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի միջուկ ձեռք բերված համաձայնություններում գոյություն ունեն բազմաթիվ բացեր եւ լրորված դաժնամուծողություններ, հասկապես՝ ֆրակցիան հարցի առնչությամբ:

Նա հեռու չէ իրականությունից, քանի որ ներկայումս ռուս-թուրքական դաժնամուծողները մնացած գործարարության եկամուտների դեմոկրատիկ ուժերը գերազանցությունները դեմոկրատիկ ուժերը: Ի դեպ, Մոսկվան բանակցություններ է վարել նաեւ Սիրիայի դեմոկրատիկ ուժերի ներկայացուցիչների հետ՝ ֆնարկման թեմա դարձնելով անվտանգության գոտից ֆրակցիան ուժերի դուրսբերման հարցը: Մոսկվայում ՌԴ դաժնամուծության նախարար Սերգեյ Շոյգուն բանակցել է ՄԴՈւ գլխավոր հրամանատար Մազլում Աբդիի հետ: Ավելի վաղ Մոսկվան որոշեց միջոցառել եր հանդես եկել Դամասկոսի եւ ՄԴՈւ-ի փոխհարաբերություններում: Սակայն դրան հաջողեց Արեւմուտքի եւս մեկ ֆայլ:

Այս սարվա մարտն Սիրիայի հյուսիսարեւելքում իսլամիստների վերջին հենակետի գրավումից հետո Բաղդադի հայտարարումը ամերիկացիների եւ մրանց ֆուրդ դաժնակիցների գլխավոր նպատակներից մեկն էր: Սիրիայի հյուսիսում հակահաբեկչական բանտերից մեկի կալանավոր իսլամիստներից մեկը The Wall Street Journal-ին թղթակցին դաժնակցի է, որ իր բանարկության օրերին ամերիկյան

Մանրամասներ «Ալ-Բադդադի» գործողությունից

ցիները իրեն հարցեր էին տալիս իսլամիստների բարձրաստիճան դեմոկրատիկ ուժերի, այդ թվում՝ ալ-Բադդադիի գեներալ Վալի մասին: Այդ տասնութամյա գրոհայինը դաժնամուծող է, որ դա իրեն հայտնի չէ: Նախագահ Թրամփի խոսքերով, իսլամիստների առաջնորդին գեներալ համար օգտագործվել են հիմնականում սեփական հետախուզական սվյալներ:

Սում Բադդադին մահադարձի գոտին օգտագործելով դաժնամուծող իրեն: Թրամփի խոսքերով նա անդադար լաց է եղել եւ բղավել: Չմայած գեներալու փուլզմանը, զինծառայողներին հաջողվեց հավաքել ԴՆԹ-ի նմուշներ, որոնք ենթարկվեցին լաբորատոր ֆնության: Նախնական հետեւությունն այն էր, որ ստանվածը ալ-Բադդադին է: Գիտերկա ընթացքում կասարված եզրափակիչ տարալուծումը հաստատեց այդ հետեւությունը: Թրամփի խոսքերով, զորքը համալիրում մնացել է ընդհանուր առմամբ երկու ժամ:

ման ժամանակ Թուրքիայի դաժնամուծության նախարար **Յուլուսի Աֆարից** առաջարկեց Սիրիայի հյուսիսում ստեղծվող անվտանգության գոտին միջազգային ուժերի ենթակայության սակ դնել Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի մասնակցությամբ: Չարմանալի է Անկարայի այն դաժնամուծողը, որ երկխոսությունը հնարավոր է, եթե ծրագիրը ներկայացվի բոլոր մանրամասնություններով, մինչդեռ Թուրքիայի արտգործնախարար **Մեւլուք Չավուսուլուն** իր գերմանացի դաժնամուծողից Յայկո Մասսի հետ հանդիպման ժամանակ այդ ծրագիրն անվանել է անիրատեսական: Չավուսուլուն հասկանում է, որ Արեւմուտքը փորձում է միջազգայնացնել ֆրակցիան հարցը: Նա կարծում է, որ Անկարան ավելի հեշտությամբ կարող է համաձայնության հասնել Մոսկվայի, քան Արեւմուտքի գործընկերների հետ: Ռուսաստանը նույնպես ֆայլ կասարեց՝ մերժելով Գերմանիայի դաժնամուծողության նախարարի առաջարկությունը եւ դաժնամուծող Սոչիի համաձայնությունների ոգին:

Թրամփի խոսքերով՝ չբնվելու համար ալ-Բադդադին հաճախ փոխում էր իր կեցակայրը, հեշը ունենալով խոտոր կանխիկ գումարներ եւ չօգտվելով բջջային կադից: Ստացվեց տեղեկություն, ըստ որի ալ-Բադդադին գեներալ էր Սիրիայի հյուսիսարեւմուտքում, եւ ամերիկյան ռազմական գործողությունը ձեռնարկվեց:

Ֆրանսիական Le Monde թերթի թղթակից **Ալան Կավալը** մեջբերում է ինքնակոչ «խալիֆի» ստանության նախօրեին սիրիացի ֆրեդերիկ հակահաբեկչական ուժերի ներկայացուցիչ արած այն հայտարարությունը, որ չմայած «Իսլամական ղեկավարության» անկումային վիճակին, թուրքական զորքի ներխուժումը մեծ դաժնամուծող է ստեղծում ջիհադիստների համար: «Սիրիայի հուսիսում ներկայումս իրադրությունն առավել ֆասոսյին է դարձել կառավարական ուժերի ներկայության եւ ահաբեկիչների դեմ մեր դաժնամուծող թուլացման դաժնամուծող: Այժմ ահաբեկիչները կարող են վերականգնել մարտական կարգուկանոնը, եւ դա վաս նորություն է Փարիզի, Լոնդոնի, Մեռլինի, ամբողջ աշխարհի համար: Մենք ստիպված ենք մարտնչել երկու ճակատով», հայտարարել է ֆուրդ գիմյալը:

Անկարային դաժնամուծող դրոյում են դիմելու որոշակի, թերեւս չկոտորապատված եւ հախուռն գործողությունների՝ ստիպելով բախտախառն մեջ մնալ դիվանագիտական հաջողությունների ակնկալիքով, բայց ընդամին թուլացնելով սեփական դիրքերը, կարծում է թուրք փորձագետ **Էֆթան Թյուրքիյըլմազը**: Իր նորագույն դաժնամուծող մեջ Թուրքիան առաջին անգամ է հայտնվում մնացած ռազմաբարակական իրավիճակում: Թե ով մրան հասցրեց մնացած վիճակի՝ կարեւոր, բայց հեշտորական հարց է:

Գրոհ սկսվեց այն ժամին վրա, որտեղ թարմվում էր ալ-Բադդադին: Ամերիկացիները ձեռք բացեցին համալիրի դաժնակցից: Բադդադիի զինակիցներից օստերը ստանվեցին:

Մարտի թեժ դաժնակցի փորձեց գեներալներով փախչել իր երեք գավակների հետ: Նրանց հետադուրեց ամերիկացի հետախուզների շուրջ: Փակուրային գեներալներից մեկի վերջնամա-

Անկարան վաշինգտոնին դաժնամուծող նոտայով տեղեկացրել է, որ անթուլարտելի են սիւումները ֆուրդ գեներալ Աբդիի հետ: **Էրդոդանը** հանդես է եկել հերթական ահեղ, բայց երկիմաստ նախագուտացմամբ, ըստ որի, եթե օրերս հայտարարված հնգօրյա հրադադարից հետո ահաբեկիչները մնան անվտանգության գոտում, ադա Թուրքիան իր վերահսկողության սակ կառնի այդ գոտին եւ այն կմարի ֆուրդ գիմյալներից: Ավելի ուշ ՌԴ արտգործնախարար **Սերգեյ Ավալովը** հեշտախոսագրույց է ունեցել ԱՄՆ ղեկավարաւոր **Մայք Դոնոմեյի** հետ: Իսկ վաշինգտոնը Անկարային հերթական անգամ ստառնացել է դաժնամուծողներով: **ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԲԵՇԵՐՅԱՆ**

Այս սարվա մարտն Սիրիայի հյուսիսարեւելքում իսլամիստների վերջին հենակետի գրավումից հետո Բադդադիի հայտարարումը ամերիկացիների եւ մրանց ֆուրդ դաժնակիցների գլխավոր նպատակներից մեկն էր: Սիրիայի հյուսիսում հակահաբեկչական բանտերից մեկի կալանավոր իսլամիստներից մեկը The Wall Street Journal-ին թղթակցին դաժնակցի է, որ իր բանարկության օրերին ամերիկյան

Ազգայնականություն

Թիվ 41(452)
1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
2019

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԴԱԼՅԱՆ

ԼՈՐԵՆՑՈ ՄԱՆԵՏՏԻՆ ԵՎ ԱՎԱԶԵ ԵՐԵՎԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

Լորենցո Մանետտին իսպաղի արտիստ է՝ Շվեյցարիայից: Առաջին անգամ է Հայաստանում ելույթ ունենում և առաջին անգամ՝ Հայաստանի գեղարվեստի թատերական ակադեմիայում: Ասում է՝ ցավում է, որ հայերեն չի խոսում, սակայն հիանում է, երբ լսում է այդ հնչյունը լեզուն:

Լորենցոն սովորել է մնջախաղի թատերում՝ դար, ակորեոսիկա, մնջախաղ. թատերում աշխատել է սասը սարի: Շվեյցարիայի իսպաղական մասում, որտեղ ներկայացումներ էին նրանք աճում, փոքր էր, դեռ էր դուրս գալ ֆրանսիական ելույթների օրջաններ: Նա երկրորդ մասնագիտություն է սովորում, կոնսերվատորիայում դասնամուրի դասեր առնում: Ջութակահար ընկերոջ հետ դուետ են կազմում ելույթներ ևս ևս ակադեմիայի ներկայացումներով հանդես գալիս Շվեյցարիայում ու եվրոպական շատ երկրներում: Այդպես շուրջ 30 տարի, բայց երբ ջութակահար ընկերությունը թուրքի անցավ, նա մնաց մեծակ, իմեն էլ թողեց բեմը ելույթներ ևս ևս ակադեմիայում՝ արդեն 3-4 տարի: «Դա նշանակում է խաղալ ավագի հետ», - ասում է Լորենցոն: Բայց նա այս խաղը սարքում է արվեստ, սարքում է ներկայացում՝ ձեռքերի կանոնիկ, սահուն, հղկված շարժումներով, ներդաշնան երաժշտությամբ, հարուստ երեակայությամբ: Նյութը՝ ավագը իմենի միջոցով սանում է մտրումների, ստեղծում է կոնցերտի վիճակներ՝ դեռի անադատ ու ծով՝ երկուսն էլ անեզրության զգացումով: Ավագը հուզի ու կյանքի վաղանցիկության խոհ է արթնացնում, այն ելույթ, ելույթ, իրականություն ելույթի իրականություն... Այսպես մտածել թելադրում է իմեն՝ արտիստ իր շարժումներով, իր երեակայությամբ, երբ նկարում է դասերներ, արագ կերպարանափոխում ու անհետացնում է, ու դա անում է ակնթարթների արագությամբ:

Հայաստանում Շվեյցարիայի դեսպան **Սթեֆանո Լազարոսոն** արվեստի նկատմամբ

ՎԵՐՈՒՄՈՒՄ ԴԵՐ ԿՐԱՆՆԵՐՆԵՐԻ ԱՐԿԻՏԵԿՏՆԵՐԻ

հասուն վերաբերմունք ունի, դա երեակ արտիստի ներկայացումը նրա առաջին իսկ բառերից, երբ հիշեց թուրքալեզու մի բանաստեղծի. «Ես չեմ հավատում ձևականության, սակայն հավատում եմ դասական հանդիպումներին»:

Լորենցո Մանետտին նա ստեղծել է թատերական մի ներկայացում, փնտրել ու գտել է մնջախաղի թատերում: Երկու տարի առաջ նույն արտիստը հանդիպել է իր ընկերոջ սանը, որտեղ Լորենցոն YouTube-ով նրան ցույց է սվել ավագի նկարչության իր սեսագրություններին:

Ամբողջ աշխարհում անցկացվող իսպաղերենի ամենամյա շաբաթն այս անգամ հոկտեմբերի 21-ից 27-ն է՝ «Իսպաղերենը բեմի վրա» խորագրով: Սթեֆանո Լազարոսոն որոշում է կայացնում ծագի օրջանակներում Հայաստան հրավիրել Լորենցոյին ելույթ ընկերոջը՝ Անդրեային՝ կարերույթով արվեստագետների՝ հասկալիս դասավանդման, ուսուցման որոշումը: Լորենցո Մանետտին երկու օր վարդապետ դասեր անցկացրեց Գեղարվեստի թատերական ակադեմիայում՝ ակադեմիայի ուսանողներին, հաջորդ օրը՝ Հակոբ Կոչոյանի անվան գեղարվեստի դպրոցի սաների հետ, իսկ երեկոյան ավագի նկարչության թատերականացված ներկայացումով

կուրսունը, որի որակից կախված է արդյունքը: Լորենցոն դասը վերածում է թատերի, այն դիտարկում սարքում, խաղում է ավագի հետ, այդ խաղը վերածում գվարճանքի, մասնուցում շատ թեթև, նուրբ հումորով ասում է՝ «ձեռքիս ակունք ու կեն միլիարդ ավագի հասկալի կա, միմյանց Հայաստան գալը հաշվել եմ»: Այս զբաղմունքը ունի կլանող, հանգստացնող ազդեցություն, արթնադիտարկի մի տեսակ է: Եվ իսկալիս, նրա ելույթը բավական երկար դասաժամերը՝ երեքից ավելի, բնավ

հանդես եկավ «Բոհեմ» թատրոնում:

Ավագի նկարչության սեխնիկան ելույթագրող միջոցները դարձնում է փայտե կամ լուսասնիկ խորը տուփ, որտեղ սեղանի վրա է ստիսակ կամ թափանցիկ աղակի, դրա ակունքը ստիսակ թուղթ, ներքինից լուսավորվող էլեկտրական լամպ: Լորենցոն աշխատում է այդպես, ստեղծում դասերները՝ որոշյալով եմ բեմի էկրանին: Հիմնական գործիքները ձեռքերն են, շարժումի լուսասնիկան, օժանդակ միջոցները կենցաղային զանազան դարձիքներ են՝ սարքեր սանրեր, խոզանակներ, թելի, փայտի կտր, դասառափաղ: Եվ իհարկե՝ նկարչական հասուն խոսքային ու չափսի ավագը, դրա փափ-

նաե օժանդակ իրեր: Մեկ ուրիշը ընդգծված դասերափոխության միջոցն է, ձեռքի վարժ շարժումներով. այստեղ կա շարժման տրամադրություն, իսկ հիմնական «գործիքը» երեակայությունն է: Նա ցուցադրեց մի փայլուն դրվագ այսօրվա ներկայացումից՝ սարքեր կոմպոզիցիաներ, դասերություններ՝ սյուժետիկ զարգացումներով, թե ինչպես է, օրինակ, «փոխարարություններ» զարգացում ուսուցիչի ու կենդանու՝ զոհի միջոց, մեկ ուրիշ տեղ՝ մարդն է, ուղքը, հետքեր, սվերներ անայի անադատում՝ երեակային իսկանական ճարտարապետական շինություններ. սա վիճակ էր, տրամադրություն, արաբական անվերջանալի թվացող անադատների դեռ ծորուն երաժշտությամբ:

Պատկերը գեղեցիկ էր: «Ո՞րն է դուր գալիս այս նկարը, - հարցրեց ու դասասխան դեռ չստացած, ակնթարթներն, ձեռքի մի հոդումով անհետացրեց՝ ավագը ավերի միջոց ներքին սահեցնելով,- ահա՛ այն:

Ավագի այս հնարավորությունը թույլ է տալիս դուրս մղել մեր էսթետիկ մտադրությունները՝ ամենատարբեր չափաբաժիններով ելույթագրում ստանալ շատ տարբեր դասերներ նրանից, ինչ մեզ ունենիմ ի սկզբանե մեր մտքում», - ասում է նա:

Ավագի նկարչությունը ձեռքերի լուսասնիկ, վարդապետ շարժման արվեստ է, խաղ է, գվարճանք կամ թատեր, ստեղծագործելու մի վիճակ է, որտեղ ամենակարեւորը դասերացումն է, երեակայությունը, ելույթաստիկան չէր Ալբերտ Էյնշտեյնի հայտնի խոսքի հիշատակումը, թե «Երեակայությունը շատ ավելի կարեւոր է իմացությունից»:

Հենց այդպես էլ նա ավագով նկարեց Էյնշտեյնի դիմանակարը, շատ հեշտ անցնելով կերպարից կերպար: Պարզ, թե՛ բարդ. մեծամոլոր է, երեակայություն...

Զախյանի «Ռիդլին»՝ ութ մասանոց (առայժմ) սերիալ

կեց ընդհանրապես «Շինդլերի ցուցակը» («Schindler's List») ֆիլմի: Նրա մյուս ֆիլմերից կարելի է հիշատակել «The Night of-ը», «Gangs of New York-ը» եւ «Moneyball-ը», որոնցում նա

հանդես է եկել որդես սցենարիստ կամ սցենարի համահեղինակ: Նոր սերիայի սցենարիստն ու ռեժիսորը նույնպես իմեն է: Պրոդյուսերներն են, այլոց թվում, Գարեթ Բաբը, Էնդրյու Միքըլ եւ Զախյանը:

Միքը Լոուրենս Օլիվիերի մրցանակին արժանացած դերասան է, որ հանրահռչակ «Old Vic» թատրոնում վերջերս խաղացել է «Շիճաղ Նվիրի», «Համլետ» եւ «Թոնզերկիր» ներկայացումներում:

«Ռիդլին» դասերությունն է մի տրամադրվող խաղալիքի, որին 1960-ականների Նյու Յորքում

հարուստ մի անձնավորություն վարձում է, որ Իսայիա մեկնի ելույթի իր օրջանակի որդուն վերադառնալ տուն: Ընդունելով առաջարկը Թոն Ռիդլին խրվում է զրոյարությունների, խաղախոսությունների բարդ ու խճճված մի դասերության մեջ, որն իրեն ի վերջո մարդասպան է դարձնում: 1999-ին Էնթոնի Միլզեյլայի նկարահանած ֆիլմում Թոնի դերը կատարում է Մեթ Ղեյմոնը:

«Հիացած ենք, որ գերազանցապես տրամադրվող ֆիլմաստորից Զախյանը երկրակայան սերիայի է վերածել Ռիդլի դասերությունը, որը վստահ ենք ունենալու է նաեւ արունակություն», նշել է այդ առթիվ «Entertainment Showtime Networks-ի» նախագահ Գարի Լիլայը: Տ.Օ.

Ամերիկյան հեռուստատեսային «Showtime» ծագի դեկավարությունը իր համաձայնությունն է սվել հեռարձակելու Սթիվեն Զախյանի առայժմ ութ մասանոց «Ռիդլի» դրամատիկական կինոդասերում՝ հիմնված Պարիսա Հայսմիթի բեքստելըր դարձած հինգ վեպերի վրա: Այս մասին տեղեկացնում է լուսանցելայան «Deadline» պարբերականի լրագրող **Նելլի Անդրեան**, ավելացնելով, որ գլխավոր դերում հանդես է գալու մրցանակակիր դերասան Էնդրյու Միքըլ, որ ծանոթ է հանդիսատեսին «Fleabag», «Sherlock» եւ «Pride» ֆիլմերում իր դերակատարումներով:

Արծալի ԲԱԽՉԻՆՅԱՆ

Սովվիսա Ավագյանը Ռիգայում գործող լուսանկարչական լուսանկարչության տնօրենն է, փոփ երգչուհի է և ֆիթնեսի մարզիչ: Տարիներ առաջ նա լասվիական հայտնի «Ա-Եվրոպա» խմբի անդամ էր, որի հետ շրջել է բազմաթիվ երկրներում, ներառյալ՝ լասվիացի գինվորականների համար մասնակցել մի քանի բարեգործական համերգների Աֆրիկայում, նկարահանվել է Արթուր Դյուրոնի «Որսեղ ավարտվում է ծովը» գեղարվեստական ֆիլմում՝ կատարելով գլխավոր հերոսուհուն՝ Պարուհի Նալբանդյանի դերը: Այսօր նա ոչ միայն հայտնի լասվիական թատրոնի-երգչուհի է, որը երգում է մի քանի լեզվով, այլև հաջող ֆիթնես մարզիչ, նաև՝ սիրող մայր...

-Սիրելի Սովվիսա, խնդրեմ նախ ընթացողներին ներկայացրու արձանագրություն...

-Հայրս հայ էր, մայրս՝ լասվուհի: Նրանք հանդիպել են Սոչիում, 1969 թվականին, ամբողջ են թրջվել, որսեղ 1971-ին ծնվել է իմ եղբայր Ալբերտը, իսկ 1979-ին՝ ես: Մանկուց ամբողջ են երկու երկրներում՝ ինձ ամիս թրջվելու են երեք ամիս՝ Ռիգայում: Երբ Վրաստանում դադարեցի սկսվեց, ծնողներս որոշեցին հեռանալ երկրից: Այդ ժամանակ ես դեռահաս էի, ուսի հսակ հիշում եմ դարձապես ժամ ու հացի կտրուկները: Մայրիկի հարազատները մեզ կանչեցին Լասվիա, բայց, ցավով, դրանից շատ չանցած՝ մայրս վաղաժամ կյանքից հեռացավ թրջվելու, ուսի Ռիգա մեկնեցի ինքուստ: Դրանից երեք տարի անց, երբ լրացավ իմ 18 տարին, սկսեցի աշխատել Ռիգայի համաձայնագրի գիտելու ակումբներում՝ որդես հավաքողների (go-go) թատրոնի... Ես երբեք չեմ հաճախել թատրոնի դասերի, թատրոն միտք եղել է իմ կիրքը, բայց հայրս դիմադրում էր իմ այդ ցանկությունը, այնպես որ իմ արժանիքս ես ինձ զգում էի որդես ձայնողական թատրոնի: Բայց արգելք միայն ուժգնացրեց թատրոնի հանդեպ իմ սերը, ուսի որոշեցի թատրոնի սանը ու սկսեցի ելույթներս...

-Թխահեղ գեղեցկուհին լուսի որ էլ-զոսիկ լինե՞ր հյուսիսային երկրի հանրության համար ...

-Ինչպես գիտեմ, հայկական արյուն ունեցողները սովորաբար շատ հանդիմանալի են խարիզմատիկ են: Իրականում ես Ռիգայի առաջին (եւ լավագույն) հավաքողների թատրոններից էի: Լրացվածից հարցազրույցներ էին վերցնում ինձից, իսկ մարդիկ գալիս էին դիտելու, թե ինչպես եմ ժամերով ելույթներում: Այն ժամանակ ինձ իսկապես շատ լավ էր ճանաչում Ռիգայի հավաքողների հանրությունը, որը գալիս էր հասկալիս իմ թատրոնի դիտելու ու ինձ կոչում Սովվա: Պարզ միակ աշխատանքս էր, որով զբաղվում էի...

-Ու այդ ժամանակ դու դարձար այսօրվա կոչված լասվիական «Արթուր» խմբի անդամ...

-Երբ ես դարձա էի Ռիգայի «Յոթերորդ երկինք» սիրված գիտելու ակումբում, մի անգամ ինձ մոտեցավ մի երիտասարդ, ներկայացավ որդես «Ա-Եվրոպա» փոփ խմբի ղեկավար Արթուր Դյուրոնի ու առաջարկեց աշխատել իր խմբում: Երեք ամիս անց ես ու Արթուրը դարձանք անբաժանելի՝ կյանքում եւ աշխատանքում: Խմբում չորսն էին՝ երկու թատրոնի, մի վոկալիստ ու մի ռոկ, որը մեր հնչյունային ձայնարկերն էր ու ստեղծահարը: Մեր ժողովրդականությունը շատ արագ աճեց, դարձանք մի իսկական լեգենդար խումբ Լասվիայում: «Ա-Եվրոպան» իմ թայմառ անցյալն է, իմ երաժշտական կարիերայի հիմնաքարն ու շատ ֆանսասիկ փորձը: Ես ոչ միայն դարձա էի խմբում, այլև ծնունդ էի տալիս շատ զարգացողների: Մեզ սեսիոնային նկարահանեցին սաֆ երկրներում՝ լինելով մեզանք անբաժանելի առաջին լասվիական խումբը. հետո ուրիշներ կրկնեցին մեզ: 2000-2010 թվականներին մեզ ունեցանք ավելի քան 1000 ելույթ, մինչեւ որ ես դուրս եկա խմբից:

-Պատմա՞րդ:
-Ես շատ նվիրված էի թե՛ խմբին, թե՛ իմ սիրելի ռոկ-մուսիկին, իմ կյանքը միմիայն այդ երկրում էր: Ինչպես, ինչ-որ դրախտ ես հասկացա, որ դեմք է եղել, ինձ համար

դուրի աշխատելով ռեսուրսում: Դա կյանքի դժվարին ժամանակն էր, քանի որ ամբողջ ժամանակ ես կարոսում էի իմ փոփիկ Միտելին, որը մնում էր Արթուրի մոտ: Այնպես որ, իմ կյանքը դժվարին, բայց շատ հետաքրքիր էր: Ես հաղթահարեցի իմ կյանքի շատ խոչընդոտներ ու հիմա էլ շատ անհանգստ եմ հաղթահարել...

համար իր մեծ ընթացիկին: Հունուրի մեծ զգացում ունեւ ու շատ զվարճալի էր: Հայրս մեծ արժանիք անձնավորություն էր ու միտք ունեւ էր մարդկանց՝ գործով, դրամով, խորհուրդներով կամ էլ ինչ-որ բանով: Երբեք անարբեր չէր ուրիշի դժբախտության հանդեպ, միտք սովորեցնում էր ինձ ու եղբորս. «Լավություն արա ու ջուրը գցիր, մի օր եղ հետ կգա»: Ու նաև ինձ միտք տալու էր այս հիանալի ու հզոր խոսքերը. «Դու ես թայմառ աղագայի իմ հույսը»: Ես հիշում եմ նրա այս խոսքերը ու միտք կիտեմ, դրանք ուժ են տալիս ինձ, երբ մտքի վերհիշում եմ: Հայրս 79 տարեկան էր, երբ մահացավ 2009-ին: Ես նրան շատ եմ կարոսում, նա ինձ շատ է սիրում, ինչպես սովորաբար սիրում են իրար հայրերն ու դուստրերը: Շատ դժվար է այս կյանքն ամբողջ առաջին ծնողների ու հարազատների: Ովքեր ունեն ծնողներ, թող միտք հոգան ու սիրեն նրանց...

-Գիտե՞մ, որ մանկությունից սահուն խոսում ես վրացերեն: Իսկ հայերեն:

-Թրջվելուս հաճախել եմ ռուսական դպրոց, մեզ վրացերեն սովորեցրին հինգերորդ-վեցերորդ դասարանում: Մինչեւ հիմա կարող եմ շատ

Սովվիսա Ավագյան. «Հայարյուն մարդիկ տաղանդավոր են եւ խարիզմատիկ»

այլևս հետաքրքիր կան չէր նորից ու նորից դարձել իմ թատրոնը: Բայց, ցավով, արտադրիչի ծրագրերը չէին համընկնում իմ ծրագրերին: Իհարկե, իմ

դուրս գալուս մոտեստեց նաև ֆաղափաղական ամուսնուս՝ Արթուրից բաժանումս, չնայած արդեն ունեւիմ երկու տարեկան դուստր՝ Միտել անունով... Այսօր խոսելով, որոշեցի նոր կյանք սկսել եւ վեց ամսով սեղափոխվեցի Լոնդոն: Դա իմ կյանքի նոր դպրոցն էր, որն ակնհայտորեն ուժեղացրեց ինձ: Ես նորից սկսեցի գրոյից՝ զբաղվելով հավաքողների թատրոնով: Աստի ու սեղով «Բ ո ն դ» գիտելուս ակումբում, որտեղ մարդիկ լուսանկարվում էին ինձ հետ ու հաճույքներում իմ թատրոնի իմպրովիզների մասին: Այնուհետեւ, կյանքում առաջին անգամ, թատրոնից բացի այլ աշխատանք կատարեցի՝ որդես մասնագ

-Իսկ ինչպե՞ս հաջողակ թատրոնին դարձավ հաջողակ երգչուհի է և ֆիթնես մարզիչ:

-Մանկուց միտք ցանկացել եմ երգչուհի լինել: Իմ մեծահամբավ զործույթությունը սկսեցի 2012 թվականին, լասվիացի արտադրիչ Սերգեյ Պրիվիցի հետ՝ ձայնագրելով «Գիտելուս ֆաղափուն» ռուսերեն երգը, հետագայում այն կատարելով անգլերեն: Հիմնականում կատարում եմ իմ սեփական երգերը՝ ինքուստ գրելով բառերը: Հաճախ եմ ելույթներ ունեցել Լասվիայում եւ հարեան երկրներում: Ինչ վերաբերում է սպորտին, ես ստեղծեցի իմ FitDance մարզական աղանդագրությունը՝ համաձայնեցրելով թատրոն ու սպորտը, առաջինը գործածելով այս անվանումը...

-Պատմա՞րդ, խնդրեմ, հորդ մասին:

-Հորս անունն էր Հրաչիկ Ավագյան: Նա ծնվել է Հայաստանում (Լեւոնականում, եթե չեմ սխալվում), Արամ եւ Վարդանուշ Ավագյանների ընտանիքում, եւ դեռ նորածին՝ ծնողների,

հինգ երեխան ու չորս եղբայրների հետ սեղափոխվել է Թրջվիսի, այնպես որ նրա ծննդավայրում որդես ծննդավայր նշված է այդ ֆաղափը: Հայրս ընտանիքի ամենակրթունքն էր: Ես հասցրի սեսնել միայն իմ նորաբուրե Լյուսային ու Սեյրանուհին եւ հորեղբայրներ Գառնիկին ու Սերգոյին, քանի որ մյուսները շուտ էին մահացել: Հայրս շատ ուժեղ մարդ էր ինչպես հոգեբան, այնպես էլ ֆիզիկապես: Նա աշխատել է որդես վարորդ եւ խառնաս, աշխատանք էր, անգամ թոշակի անցնելուց հետո: Շատ էր սիրում իր կյանքը ու կյանքն ընդհանրապես, սիրում էր թատրոն, սիրում էր ֆանգրավեմիք հաճախ գնելով մեծ ֆանկով խորհրդային շոկոլադ: Նա շատ իմաստուն էր, չնայած ընդամենը երկու տարի էր սովորել դպրոցում: Ասում էր, որ սովորելու ժամանակ չի ունեցել, քանի որ 10 տարեկանից ֆրանսիական աշխատել է՝ օգնելու

լավ գրել, կարդալ ու հասկանալ վրացերեն, բայց ոչ ոք ինձ չի սովորեցրել հայերեն, չնայած հայրս եղբայրների հետ խոսում էր հայոց լեզվով: Խորհրդային ժամանակներին էին ընտանիքում խոսում էին միայն ռուսերեն: Ես գիտեմ որոշ հայերեն բառեր ու արտահայտություններ (ներառյալ՝ վաթսուներ, ինչպես «Ես եղ սիրում եմ», «Արի թաչի», «Գնա, է՛լի», «Փող չկա», «Աղջիկ» եւ այլն: Կցանկանալիս սովորել գրել-կարդալ հայերեն, թեկուզ արտակարգ, որդեսի հետագայում իմ նուրբ սովորեմ: Ես իսկապես ամաչում եմ, որ չեմ խոսում հայոց լեզվով, քանի որ երբեք հայերենի լավ ուսուցիչ չեմ ունեցել, իսկ հայ ազգականների հետ շփույթներս սերս չեմ: Երեւանում աղանդ է իմ զարմիկի որդի Գարիկ Ավագյանն իր ընտանիքի հետ...

-Ի դեպ, երբեւ եղե՞լ ես Հայաստանում:

-Միայն մեկ անգամ Երեւանում, 1988-ին կամ 1989-ին՝ մասնակցելու իմ զարմիկ Երիկ Ավագյանի հարսանիքին: Մեկ տարի անց, երբ Երիկը մեքենայով գալիս էր Երեւանից Թրջվիսի, ճանապարհին անհայտ կորավ: Զգուցանեց ո՛չ նա, ո՛չ մեքենան...

-Ցավում եմ այդ մասին իմանալ, Սովվիսա... Եթե դա տեղի է ունեցել 1989-1990 թվականներին, գրեթե հանդուրժել եմ, որ նրան առեւանգել են Վրաստանի հարավի աղբյուրանակալ գյուղերում: Այս ժամանակ շատ էին կատարվում մեծ թատերեր... Իսկ դու կարող ունեւ Ռիգայի հայ համայնքի հետ:

-Ոչ, բայց ես այստեղի որոշ հայերի ճանաչում եմ հայրիկիս միջոցով, որը մի ժամանակ աշխատել է Ռիգայի «Երեւան» ռեսուրսում որդես անվանագրության թատրոն: Հիմնականում շփույթ եմ Ռիգայի վրաց համայնքի հետ...

-Դե, Սովվիսա, շնորհակալություն հայ ընթացողներին ֆո կյանքի փորձառությունը ներկայացնելու համար: Խնդրեմ հիշել, որ դու միտք կարող ես այցելել ֆո հայրական երկիրը եւ այնտեղ ցույց տալ ֆո ծիրերը: Եվ, ինչպես ինձ ես ցանկանում, նաև սովորել հայերեն...

www.inayiva.com

Գեւորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Մենք այլևս ճանկական ճամուլ չունենք

Գերմանացի գրող, Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Թոմաս Մանը մի լավ առիթով, չգիտեմ երբ, ասել է.

«Կյանքում կարելու է, թե ով է ասում ճանաչությունը. ոմանց բերանում ճանաչությունն էլ է ստի վերածվում»:

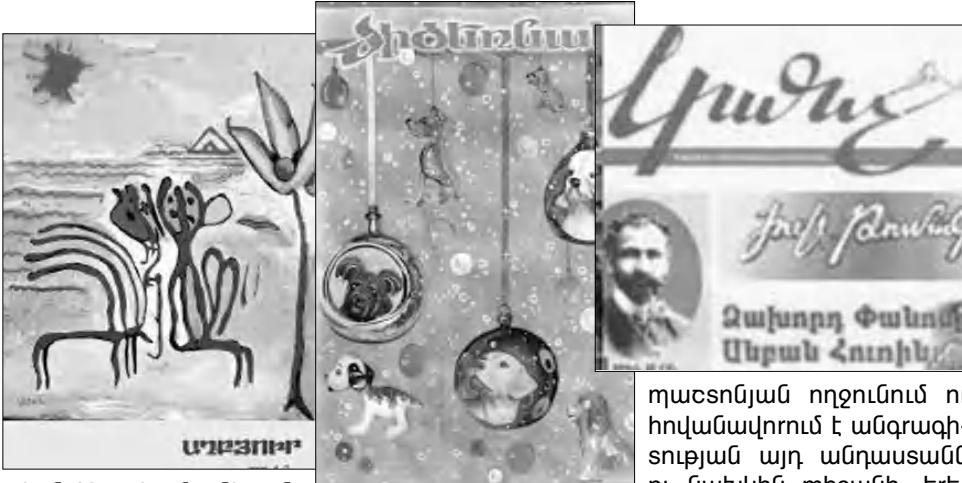
Այս հիանալի խոսքերն անընդհատ մտաբերում եմ ինձ, երբ լսում եմ ՌԳՄՄ նախարար Արայիկ Զարությունյանի դասախոսությունները «Աղբյուր», «Կանչ» եւ «Ծիծեռնակ» մանկական մամուլի ղեկավար ֆինանսավորումը դադարեցնելու մասին, որովհետեւ մինչ այդ նրա կողմից արված բոլոր հայաստանում գործող «Լավ նախաձեռնություններ», որոշ ժամանակ անց, գաղափարաբանորեն մտնում էին սեւ ժառանգության ու ծաղկեղանակի հովանավորության տակ, հովանավորչական մի փառաբանություն, որի ուղղությամբ այսօր նախարարը սանում է նաեւ հայագիտությունը: Ինչեւէ, դառնանք բուն թեմային:

Դեռ անցած զարմանալի «Ազգ» թերթի մայիսի 23-ի համարում հարցազրույց էի արել մոտ հարյուր արված դասախոսությունները «Աղբյուր» ամսագրի վերջին 28 արված խմբագիր Թադևոս Տոնոյանի հետ, որի ընթացքում վերջինս կասկած էր հայտնել նախարարության կողմից հայաստանում մրցույթի ու այն «ճանաչ» նոր մամուլի՝ «Խասուհիկի» մասին: Հաստատեց ինձ, որ նման մամուլի խմբագրակազմը ղեկավարում է լուրջ մանկավարժական փորձ ունեցող, Տոնոյանը նույն էր, որ մրցույթը հարթած խմբագիրներից զոնե երկուսն իրավունք չունեն մանկավարժությանը կամ մանկական մամուլի հրատարակությանը զբաղվելու: Ի սարբերություն Արայիկ Զարությունյանի, բոլորովին վերջերս Թ. Տոնոյանը աղագուցեց իր ղեկավարները՝ նորեկներին մամուլի խմբագիրների անգրագիտության ու անփութության մասով: Ուսումնասիրելով «Խասուհիկի» էջերը, Տոնոյանն իր մի հոդվածում բազմաթիվ, մի քանի քանակի հասնող կեցողական, ուղղագրական ու ոճական սխալներ էր դուրս գրել, որոնց զուտ վրիպակ անվանելը խիստ սուբյեկտիվ մոտեցում կլիներ:

Այսպես. ԿԳՄՄ նախարարության բարձր հովանու ներքո հայ մանկական դաստիարակությունն իր վրա վերցրած «Խասուհիկի» էջերում կարելի է հանդիպել այնպիսի անհեթեթ նախադասության, ինչպիսին է. «Հովանանես Թունանյանը, Ավետի Խասուհիկյանը եւ բանաստեղծ Հովանանես Կոստանյանը գնում են Անին տեսնելու».

Ֆաստոսն այս ժամանակ ամբողջ աշխարհը Թունանյանին ու Խասուհիկյանին «սխալմամբ» բանաստեղծ է համարել. փոչ, սո՛ւս աշխարհ: Անգրագիտության «կռվաններից» մեկն էլ հետեւյալ նախադասությունն է. «15 արում նա արել է 872 երկրից 823-ում»: Հետաքրքիր է՝ ո՞վ է եղել խմբագրի աշխատակցության ուսուցիչը եւ արդյո՞ք նրա դասախոսը է երեխան բուք ու ճանաչել մեծացել:

Միաժամանակ ամսագրի էջերում կարելի է հանդիպել այնպիսի կոտորակների, ինչպիսին են՝ «առավոթյան», «հուլունի» եւն, դե, խմբագրի թեթեւ ձեռքով՝ հարկից դարձել է «բլեթնդեր»: Նույնիսկ ՌԳՄՄ-ի Ազգային հերոս Զի-

վան Արախանյանի անվան մեջ վիրտակ կա՝ Զիվանի փոխառնումը՝ Զիվան: Կեցողության մասին էլ չեմ խոսի:

Առիթ լինի՝ խմբագրի կհարցնեմ՝ «Ներողություն, Դոն սգե՛՛ս եմ, թե՛ փորձում եմ երեխաներին այդպիսին դարձնել»:

Ահա՛ «Աղբյուրի», «Կանչի» ու «Ծիծեռնակի» հակառակ կողմը՝ գաղափարազուրկ մի «Խասուհիկ»:

Հուսով եմ՝ բերված օրինակները բավարար են համոզվելու համար, որ նախարար Զարությունյանի թեթեւ ձեռքով մեր մանկական մամուլի տունը փակվել է, երգն էլ՝ երգվել: Այսօր մեր երեխաների դաստիարակությանը զբաղվում են մարդիկ, որոնք, փաստացի, չեն սիրալուրջ հայերենի ոչ ուղղագրությանը, ոչ կեցողությանը, ոչ փրկականությանը: Եւ ողորդել, թե մե՞նք այսօր մանկական մամուլ ունենք, ներողություն, անմոռություն է: Իսկ ամենացավալին այն է, որ Բարձր

դաստիարակող ուղղումն ու հովանավորում է անգրագիտության այդ անդասանն ու նախկին դասանն, երե-

խայի մեջ գրագիտություն սերմանող մամուլն անվանում «հեծց էնդես ֆինանսավորում սացող»: Սա դաստեղծ է հայ մանկական առողջ մտածելակերպի, գրագիտության ու սրամտության դեմ. եւ թող ոչ ոք չկասկածի, որ նման մամուլի դաստիարակության արգասիքը «Խասուհիկի» խմբագրի ղեկ ոչինչ չի մացող եւ... հեծց էնդես ֆինանսավորում սացող մարդիկ են լինելու:

Ցավում եմ, որ օրվա մտավորականությունը, համեմայն դեղս մարդկանց մի խմբի այդպիսի են կոչում, ձեռք չեն ջնջվեց ցայսօր հանուն արդարության իր ժայռաբլուր Թադևոս Տոնոյանին: Մեկնողներ, իհարկե, եղան, որոնցից աստեղծ «ձեռքները» սահմանափակվեց միայն համալսարանի կամ որեւէ մեկ այլ միջանոցներում, ծածուկ ափսոսանք հայտնելով: Ամսաբերությունը նույնպես հանցանք է, հաճախ ավելի, քան բուն հանցագործությունը:

Յակոբ ՄԻՋԱՅԷԼԵԱՆ

Աղաաղում

Հայ դիցաբանության մասին՝ Իսպանիայում

Դրոյրի գրադարանի դարակներում վրայ իրար կողմի շարունակ գիրքերում մեջ կը փնտռեմ արեւմտահայ գրողներու գործեր: Բնական մը աչքերս յոգնեցնել էսֆ, վերջապէս կը հասնիմ ծանօթ գունաւոր կրկնակողերով ՀԳԳ-ի (Հայ դասականների գրականութիւն) գիրքերուն, որոնց մէջ կը նկատեմ փնտռած անուններ՝ Թէֆէան, Ռ. Սեւակ, Որբերեան, Զարիֆեան, Արփիարեան, Բաւալեան, եւ այլք, որոնք երբեմն երկուքով, երբեմն երեքով կամ չորսով մտած են մէկ կողմի սակ:

Քանի մը գիրք կը վերցնեմ ու կանցնիմ սեղանիս դիմաց՝ տեսնելու թէ ինչքան կան անոնց մէջ: Այս կարելու շարքին հրատարակութիւնը ֆանտաստիկ սարիներու վաղեմիութիւն ունի, այսինքն անոնք տրուած են խորհրդային վարչակարգի սարիներուն:

Կը սկսիմ Թէֆէանով: Թէ ինչո՞ւ մէկսեղանու չորս արեւմտահայ բանաստեղծներու շարքին երրորդն էր Թէֆէան, չեմ հասկնար, խմբագիրը ծանօթ էր արդեօք չորսին ալ ու շարքը կազմած էր անոնց շարքի՞ կարգով, անոնց մեծութեամբ, թէ՞ դասադասութեամբ: Կենսագրութիւններ չկան, իրաֆանջիւր գրողէ երբեմն ոչ- ամբողջական, միայն հասցեասիր գործեր ներառուած են:

Կը կարդամ Թէֆէանի «Աղուորները», ներողութիւն, «Աղվորները»...

«Աղվորն ան է հավիսյան որ անցավ օր մը փոքր եւ աչքընդ օտեց,- աստվածային այցելու,- Գեղեցկութեամբ մը որուն ալ չդարձար նայելու, Եվ չուզեցիր հանդիպել անոր անգամ մըն ալ գեթ...»

Եղի բան մը ցատեց տղերէն ու անհանգստացուց զիս: Արեւմտահայերէն բանաստեղծութիւն՝ արեւելահայ ուղղագրութեամբ... Չկրցայ մարտել, չեղան, արեւմտահայերէնի փոփոխումն ու շեղումը որոշորեքով: Անհանգստութիւնս փարսեցիւ համար ինքզինքս համոզեցի, որ հայաստանի ընթերցողին աւելի մասշեղի դարձնելու համար եղած է այդ այլափոխումը:

Մտածեցի. ըսի՛՛ եթէ այսօր ողջ ըլլար Թէֆէանը, ի՞նչ հակադրութիւն միջոց ունենար կարդալով այս եւ միւս տղերք: Հակառակ ծանօթ ըլլալուն Արեղեանական ուղղագրութեան, իր աղբիւր շրջանին, վստահ՝ որ չէր հանդիպած, ոչ ալ միտնէ անցուցած էր իր գրածները սովեստահայ ուղղագրութեամբ տեսնել, իսկ իիմա, երբ կը կարդայ իր բանաստեղծութիւնները աղաաղուած ուղղագրութեամբ, կարծիր գրիչը ձեռքը կառնէ ու կընդգծէ սխալները, աղա, որդէս լեզուի ուսուցիչ, մեծ գեռն մը կը դնէ գիրքի ճակի, որդէս դարսաւ սօցիութեան, ու կուզէ ականջը ֆաշել, սակայն որո՞ւն, գիրքի խմբագիրին, «Սովեստական գրող» հրատարակութեամբ, այդ օրերու Մակայթի նախարարին, թէ՞ Արեղեանին ու Մակիմցեանին... Եղիմ կու կու սան ակամայ ու կը շարունակեմ կարդալ. այս անգամ բանաստեղծութիւն մը Ռ. Սեւակէն՝ «Բույրը»

«Կը բարձրանա բույր մը աղվոր, Գաղջ բույրը կո՞նս մարմինիդ, Բո՞ւյրը խունկի ղեւ միամիտ Ու մեղի ղեւ՝ աղվոր... (Կըսեմ՝ այդ մեղիդ այս մեղիին չի նմանիր. եթէ ֆու մեծ մեղիդ «աղուոր» էր, այս մեղիդ աղուոր չէ): Կանցնիմ Զարիֆեանին. «Երկու ավերակներ»

«Հին օրերուն, Երբ դեռ սիրըս վարդի մը վեւ փթթումն ունէր, Ու երազը դեռ աչքերուս հոյլ - հոյլ փերթած կը ծորէր, Հին օրերուն

Լիբանանի սոճիներուն կախարդանքը արյունիս մէջ Եւ կերթայի Բաւլբեֆի ավերակները դիտելու...» (Իսկ այս տղերքուն ակերակը ո՞վ միջոց դիտէ):

Չեղան, որքան ալ փորձեմ ընտելանալ այս սօցիութեան, ներսէս եկող ճիչ մը կը խանգարէ, կ'արգիլէ: Գուցէ վարժուիս սահուն կարդալ, սակայն միեւնոյն համը

չես առնէր, այնպէս, ինչպէս եթէ ասանդական ուղղագրութեամբ տրուած ըլլար: Գիտէ՞ք ասիկա ինչի կը նմանի. սփիւռֆահայուն փողկաղը հանելուն եւ վիզիմ ղիտներական կարմիր վզկաղ անցնելուն: Չըլլար, չէ՞, իւրաֆանջիւր իր սարագը ունի, անոնց ամբողջութեամբ կը ճանչցուի:

Եզուն իր բառադասարանով, իր փրկական, կեցողական կանոններով, իր շարահիւսական ոճերով եւ իր իւրայատուկ ուղղագրութեամբ լեզու է. ասոնցմէ որեւէ մէկը գեղեցիկ, կամ փոխարինելու ուրիշով մը, անողայման խախտում յառաջ կը բերէ, որ կը վնասէ անոր գեղեցկութեան եւ դիւրընթացման:

Այսպիսի բաներ դաստիարակ են անցեալին, անուրուս որոշ նմանակով եւ սիրող օրէններուն ենթակայ: Կը կարծեմ որ այլեւս այդ շրջանը իր զանազան սահմաններով անցեալին կը դասկանի: Չեմ դասկարացնէր որ մեր երկրին անկախացումն էսֆ այդպիսի բան դաստիարակներէլահայերէնը ի՞ր ուղղագրութեամբ, արեւմտահայերէնն ալ՝ ի՞ր:

Արդէն ներկայ ճարտարագիտութեան օգտակար լինելու ինչ իր բնագրով կը հասնի տարան եւ իր բնագրին հարազատութեամբ ալ կը տրուի: Միայն թէ դրոյրական դասագիրքերու մէջ եթէ այսպիսի խախտած բաներ մտած են, սրբագրելու է, որդէսգի հայ աւակները իսկականին ծանօթանայ իր իսկութեան մէջ, ոչ աղաաղուած ու այլափոխուած:

Այս օրերուն, երբ լուրջ մտաւորութիւն կայ արեւմտահայերէնը կորուստէ փրկելու, երբ որոշ նախարարութիւններու հովանաւորութեամբ հանդիպումներ, կ'որ սեղաններ ու ֆունարկումներ տեղի կ'ունենան, անհրաժեշտ է հարցին ամենայն դաստիարակութեամբ մտեմալ: Լեզուի կորուստը ազգի մը կորուստն է ահագանգն է. Հայաստանը իր կարելու փրկարար ներդրումը ունէմալ: Զմեռակումներէն ղեկ էր օրեւնումնային բիւիս ու անոնք կիրակուին անյաղաղ:

Սեւեմա Ֆեռանդոն

Հոկտեմբերի 17-18-ին Վալենսիայի (Իսպանիա) համալսարանում տեղի է ունեցել «Կարդելու հունարեւմտական եւ արեւելյան գրական ավանդույթների միջոց» վերահաստատման միջազգային գիտաժողով: Ձեռնովայից ժամանած իսպանացի հետազոտող Սեւեմա Ֆեռանդոն գիտաժողովի առաջին օրը հանդես է եկել «Նոան սովետի սակ. հայ հնագույն դիցաբանությունը հեղինակականցման եւ միջնադարյան վերադարձի միջոց» թեմայով զեկուցեց:

Սեւեմա Ֆեռանդոն դասական լեզուների մասնագետ է, հին հունարեն եւ լատիներեն է դասավանդում Ձեռնովայում: Հայոց լեզվով եւ մեկնությունով հետաքրքրվում է 2008 թվականից, ութ անգամ մասնակցել է Վենետիկի «Պո-Արախ» ընկերակցության կազմակերպած հայոց լեզվի եւ մեկնության ամառային խնամքով դասընթացներին: Մասնակցում է գիտաժողովների, գրում հոդվածներ եւ ուսումնասիրություններ: Գրել է մի փոքր ուսումնասիրություն ֆրանսերենով հայերենի եւ այլաբանների լեզվական զուգահեռների մասին, որ լույս է տեսել Հայաստանի Գիտությունների Ակադեմիայի «Լրաբեր հասարակական գիտություններ» հանդեսում (2011, թիվ 3): Նաեւ անգլերենից իսպաներեն է թարգմանել սփյուռֆահայ գրող, մեկնության գործիչ Հովհաննես Փիլիկյանի «Ծովանկար իմ մոր օրվա մասին» բանաստեղծությունը, որը 2013-ին տպագրվել է Երեւանում այդ ստեղծագործության թարգմանչու հրատարակության մեջ:

Ս. Ք.

Հասանիկ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

«Արցախ. հավերժի սահմանին». նախադասական ժամանակներից մինչև Արցախի Նանրադեպտություն և ադազա

գիտնոր Հայկ Կարադեյանի չհնազանդ ստեղծագործությունը, Աստուղ Բինգյուլի երգերը, «Յոդ» խմբի եւ «Գաթա բենդի» ինֆրասիդ կասարումները:

«Հայաստան աշխարհասփյուռ հայության մարմինն է, իսկ Արցախը բարբախտ սիրտ»

Վահե Յանն այն եզակի ռեժիսորներից է, ով գիտե՝ ինչ ասել է Հայրենիք, ազգի հոգեւոր եւ ֆաղափարական ակունքներ: Նախկինում նա իր ձեռագիրը ցույց էր ցուցնում «Արմաներ» ֆիլմում, որը նվիրված էր Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարեկանին: Իսկ հիմա էկրանին է նրա հեր-

թական՝ Արցախի մասին ֆիլմը՝ առանց ավելորդ խոսքի ու զրույցի:

Հայաստան աշխարհասփյուռ հայության մարմինն է, իսկ Արցախը՝ նրա բարբախտ սիրտը, ասում է Վահե Յանն:

Եվ ռեժիսորին հաջողվել է հանդիսաստիճան լսելի դարձնել Արցախի՝ հայության այդ բարբախտ սիրտը՝ սիրտ, որ մասնության ֆունկցիաներում բազմիցս խոցված, բայց դարձավ հայությանը հայրենիքի շուրջ համախմբող կենսասու աղբյուրը:

Լսենք ռեժիսոր Վահե Յաննի եւ բացահայտենք, թե ինչպես ստեղծվեց ֆիլմը եւ Արցախ աշխարհին նայե՞նք արդե՞ն նրա աչքերով:

«Արցախ. հավերժի սահմանին» ֆիլմի գաղափարը եւ սցարնոն նրա ստեղծող ֆիլմ արտադրող ընկերության՝ Academi Films-ի կողմից: Ես երբեք չէի եղել Արցախում: Եվ ահա ընկերության սնօրեն Արմեն Թորոսյանն ինձ ուղեկցեց Արցախ՝ ծանոթացնելու Արցախի եւ արցախցիների հետ: Եվ երբ եղա Արցախում, այնուհետի հոգեւոր մեծ ներուժ համակցեց ինձ, որ ինքս չէի կարողանում բացատրել: Մարդկանց աչքերի մեջ՝ ինքս չէի տեսնում այն ազգի բազմազան պատմության ժամանակները: Չմոռանամ, որ դրախտ եղել է Մեծ Հայքի սարածումը, ցավով ներկայիս Թուրքիայի Բինգյուլ նահանգում ու հարակից սարածումներում, որտեղից սկիզբ են առնում ասվածաճանջյան չորս գետերը: Դրախտից արտաքուլուց հետո Արմեն ու Եվան շարժվել են հենց Արցախի ուղղությամբ եւ սեղավորվել Արարատյան դաշտավայրում: Ասված Արմեն արարեց

Հայոց հողից: Սակայն այն ժամանակ չկար Հայաստանը եւ ոչ էլ որեւէ երկիր մուրակի վրա: Եվ Արցախում գտնվելիս ես զգում էի՝ հայտնվել եմ աշխարհաստեղծման կենտրոնում: Սուրբ գրքի ժառանգությունում մենք հանդիպում ենք այն մտքին, որ Դրախտում չորս գետերը սրընթաց էին հոսում. սա վկայում է այն մասին, որ Դրախտը զսնվում էր բարձրադիր վայրում: Այստեղ իմ մտքում ծնվեց ֆիլմի սկիզբը՝ աշխարհաստեղծումը՝ լույ լեռներ եւ մառախուղ... Իսկ աշխարհաստեղծման չորս սարերը՝ օդը, հողը, ջուրը, կրակը դարձան այն աստղերը, որի վրա հյուսվեց ամբողջ ֆիլմը: Ես լսեցի կարեւորելի հինգ գեղարվեստիչներին՝ Սերը, որն Աստուղ նախախնամությամբ անցնում է իմ ֆիլմով՝ առաջին կարգից մինչեւ ավարտը:

«Քիչ առաջ Դուք մի արտահայտություն արեցիք՝ «արցախցիներ»... Այստեղ խոսում են ամենաթանկ ու հոգեհարազատ երեւոյթների մասին: Ի՞նչ հետք թողեց Արցախ աշխարհը Ձեր կյանքում:

«Երբ Արցախում էի, սիրո, հավատի եւ ազատության ահռելի էներգիայի օվկիանոսը ինձ արցախցիներիս աչքերի մեջ: Այդժամ ես հասկացա, որ ֆիլմում ավելորդ է բառ հասկացությունը, որովհետեւ աչքերն ավելի լույս են տալիս, քան կարող են դրսևել, քան ինքնուրույն գրված բառեր: Նրանց աչքերն ինձ ուժ ցուցանում են մեծ կամք՝ ստեղծելու այս ֆիլմը:

Եվ իսկապես: «Արցախ. հավերժի սահմանին» ֆիլմում, նայելով մարդկանց աչքերին, ա-

կանա հիշեցի թաթար գրող Ռամիլ Հաֆիմովի խոսքերը.

«...Մարդու դեմքը արդյո՞ք լիք է կրիստալի վեց հազար սարվա ընթացքով:

Այսօրվա հայը նայում է Թորոս Ռուսիյի մանրանկարներին եւ այնտեղ արագացված իր դեմքն է տեսնում, իսկ այդ մանրանկարները հազար տարեկան են:

Այսօրվա հիմնավոր շարժումն է դեմքը, ինչպիսին հայկականն է, մեկ հազարամյակ չէ, որ դեռ կրիմանա, դաշտայնեցի իր սոհմիկ գծերը»:

Ռեժիսոր Վահե Յաննի աչքը կարողացել է որսալ հենց այդպիսի դեմքեր, որոնց նայելիս օտար հանդիսատեսը հիշյալ հեղինակի մեծ մտքով կհարցնի՝ «Իսկ դու ֆանի՞ տարեկան ես, Հայաստան»:

«Ֆիլմի անդրանիկ ցուցադրության ժամանակ մի հեռախոսակցի միջոցով հայտնեցիք, որ աչքերի, իմ գեղի սկիզբը եւ ներկան հանդիպել են միեւնոյն վայրում»...

«Այո... Երբ վերադարձա եւ նույն ասացի հայրիկիս, նա ֆեյծծաղով զարմացրեց:

«Իսկ դու չգիտեիր, որ քո դադարը դադար էր եղել եւ Արցախից»:

Յեսո միայն իմացա՞ նախնիներս ծնունդով Արցախից են: Նրանք Արցախից են սեղավորվել Լոռի: Իսկ լոռեցիները նրանց կնիք են «դարաբաղլու» մականունով: Սակայն, ես չեմ կարծում, որ ֆիլմն այսօրվա զգացմունքային սացվեց այն դրանում, որ իմ արմատներն Արցախից են: Ես զգում էի՝ սրանք հայի ակունքներն են եւ Աստուղ ուժ եւ կրող խնդրեցի, որ կարողանամ այդ միջոց փոխանցել հանդիսատեսին: Առհասարակ, կանգում է այն ծառը, որի արմատները խորն են եւ լիքով: Ես իմ ստեղծագործական կյանքի մեծ մասը նվիրել եմ այդ արմատները շոշափելուն:

Նշենք, որ ֆիլմը նախատեսված է նաեւ զբոսաբեկային ընկերություններին սրանադրելու համար: Եվ Վահե Յանն արդեն դաստիարակ է ֆիլմի 17 րոպե տևողությամբ սարբերակը: Դիտումներից հետո Արցախ այցելող զբոսաբեկիկներին թիվը զգալի աճ է արձանագրել:

Եվ նկատենք, որ ֆիլմի հաջողության գործում կարեւոր դերակատարում է ունեցել նաեւ Վահե Յաննի կողմից ճիշտ ընտրված կինոլեզուն:

Իմ նպատակը եղել է ոչ թե հանդիսատեսին տեսնելու, այլ զգայական դաշտի վրա ներգործել: Իսկ հոգեւոր լեզուն միջազգային է, ասում է արվեստագետը:

«Արցախ. հավերժի սահմանին» ֆիլմը շարունակում է իր ընթացքը: Դեռ լսեցի եւ Արցախը տեսնելու Վահե Յաննի աչքերով ու խոր աշխարհայացքով: Ծանաչելու եւ Արցախ աշխարհը, այցելելու եւ այս հիմնավոր հողը, ուր բարբախտ է համայն հայության հավաքական սիրտը: Եվ նման բարձր նշանակության վրա զսնվող ֆիլմն իրականությունն էր դառնալ, թե

սաղանդավոր ռեժիսորի կողմից չլիքներ նույնիսկ հայրենասեր ու բազմաճանաչ հզոր թիվը: Վահե Յանն իր խորին երախտագիտությունն ու հասուն շնորհակալությունն է հայտնում նրանց, ովքեր ջանք են ներդրում չինայեցի ֆիլմի մասնաճանջում համար: Մասնավորապես դրոշմակիր **Արամ Թորոսյանին**, որո-

նյուսեր **Աննա Զաֆարյանին**, օմերասոր **Արթուր Դարայանին**, դրոշմ օմերասոր **Դավիթ Աբրահամյանին** (ուժ շնորհիվ Արցախը տեսանք բազմիցս հայացքից եւ ավելի անբողջացավ ֆիլմը), կոմպոզիտոր **Հայկ Կարադեյանին**, զծային դրոշմակիր **Սոնա Ասարյանին**, օմերասորի օգնական **Գեորգ Դարայանին**, սեխնիկական դասասխանասուն **Տիրայր Խալափյանին**, հնչյունային ռեժիսոր **Տիգրան Կուզիկյանին**, մոնտաժի ռեժիսոր **Արա Սվրչյանին**, հնչյունային օմերասոր **Նարեկ Խաչատրյանին**, համակարգչային ձեռավորող **Հարութ Նալբանդյանին**...

«Արցախ. հավերժի սահմանին» ֆիլմը թեւածելու է աշխարհով մեկ եւ հիշեցնելու է իր դասական հզոր անցյալը հողի ու անընկճելի ժողովրդի մասին, ով կարողանալու է դաշտայնեցի մեր հերոսների արյամբ վերագրած այս գանձը: Եվ ռեժիսոր Վահե Յանն, աղավաղելով Հայի՝ հազարամյակներից եկող ոգուն եւ իմաստությանն, ասում է.
«Ես հավատում եմ մեր ազգին...»